

๔๘. การกระทำที่ให้เห็นเป็นอัศจรรย์ – อธิคุณและปาฏิหาริย์

A Power of Marvel

By Nithee Siripat – Siripat.com and Academiae Network. 2015

ความสำคัญของบทความ

ผู้เป็นปुरुชนสามัญ อันเป็นผู้พร้อมด้วย “โสกะ-ปริเทวะ-ทุกขะ-โตนัสสะ-อุปายาสะ” เป็นธรรมดา นั่นคือผู้หว่านไหว คือ ผู้ฟุ้งซ่าน หรือผู้ครองตนเป็นเพศแห่งสมณะ จนถึงพระอรียเจ้าทั้งหลาย อันเป็นผู้ปราศจาก “โสกะ-ปริเทวะ-ทุกขะ-โตนัสสะ-อุปายาสะ” เป็นธรรมดา นั่นคือ ผู้ไม่หว่านไหว ผู้ไม่ฟุ้งซ่าน ก็ตาม ย่อมเป็นผู้มีฤทธิ์ แต่เป็นฤทธิ์ที่แตกต่างกัน ฉะนั้น ปุณชนย่อมต้องการ “อกุศลฤทธิ์” จนดำไปจรดไสยศาสตร์ เวมนต์ อาคม ที่เรียกว่า “มนต์ดำแห่งโลกียะ-มนต์ฝ่ายดำ” ในทางตรงกันข้าม ผู้เป็นอริยะย่อมอยู่เหนือสภาวะจิตแห่งอกุศลและกุศล ด้วยจิตที่ตั้งมั่นคง ไม่หว่านไหว ไม่ฟุ้งซ่าน ไม่สัดส่าย สหระคด้วยปัญญาที่เห็นธรรมตามที่เป็นจริง นั่นคือ “ยถาภูต ปชานาติ” – รู้ตามความเป็นจริง คือ แทะตลอดสภาวะแห่งธาตุนี้ๆ โดยไม่วิปริต “กุศลฤทธิ์” ที่อุบัติเกิดขึ้นในภูมิแห่งโลกุตระนั้น เรียกว่า “วิชา” หมายถึง “ความรู้แจ้ง-ความรู้วิเศษ” อันเป็นปัญญาในการตัดอาสวะขาด เพราะความบริสุทธิ์แห่งสมาธิอันเป็นเหตุไม่ฟุ้งซ่าน ย่อมเป็น “อานันตริกสมาธิญาณ” (เกิดมรรคต่อด้วยผลทันที) ได้แก่ “อริยมรรคธรรม” ต่อไปนี้ คือ “วิชา ๓-วิชา ๘-อภิญา ๖” ที่เรียกว่า “อนุศาสนิปาฏิหาริย์” คือ ปาฏิหาริย์คืออนุศาสนิ คำสอนเป็นจริง สอนให้เห็นจริงนำไปปฏิบัติได้ผลสมจริง เป็นอัศจรรย์ อริยบุคคลย่อมมองข้าม “อิทธิปาฏิหาริย์” คือ ปาฏิหาริย์คือฤทธิ์ อริยบุคคลไม่ใช่นักแสดงมายากล และ “อาเทศนาปาฏิหาริย์” คือ ปาฏิหาริย์คือการทนายใจ อริยบุคคลไม่ใช่โหราจารย์หรือนักจิตบำบัด แต่ “วิชา ๓-วิชา ๘-อภิญา ๖” นั้น ย่อมเป็น “อิทธิฤทธิ์” ที่เป็น “สมถผละ-วิปัสสนาผละ” ที่ทำให้เกิด “ดวงตามเห็นธรรม-ธรรมจักขุ” จนถึงปัญญาแห่งความตรัสรู้ “สัมมาสัมโพธิะ” จึงเป็นผู้ยกระดับจิตขึ้นถึง “โลกุตตรจิต” อันเป็นจิตสัมปยุตต์ด้วยญาณแห่ง “จระณะ ๑๕” หมายถึง ข้อปฏิบัติปฏิบัติอันยิ่งอันเป็นทางบรรลุมรรคได้แก่ สิลสัมปทา ๑ คือ ความถึงพร้อมด้วยศีล อปัลลภกปฏิบัติ อินทริยสังวร-โภชนะมัตตัญญุตตา-ชาคริยานุโยค สัทธรรม ๗ คือ ศรัทธา-หิริ-โอตตปปะ-พหุสุต-วิริยารัมภะ-สติ-ปัญญา และ ฌาน ๔ คือ ปฐมฌาน-ทุติยฌาน-ตติยฌาน-จตุตถฌาน ฉะนั้น ความไพบูลย์แห่งธรรมวิเศษ ย่อมเป็นผู้ดื่มด่ำด้วยธรรมไม่รู้จักอิมระย่อในกุศลธรรม “ธัมมปีติ” คือ ปริดาปราโมทย์ปีติไม่รู้จักเล็ก ไม่รู้จักเบื่อหน่าย แต่ไม่หลงใน “ธัมมโหระแห่งวิชา” (ที่หลุดพ้นด้วยปัญญาวิมุตติแห่งวิปัสสนาผละ) ที่สหระคด้วย “ราคะ” (ที่หลุดพ้นด้วยเจโตวิมุตติแห่งสมถผละ) ฉะนั้น พระอรียเจ้าทั้งหลายย่อมสรรเสริญผู้มีปัญญาดับอาสวะทั้งหลายด้วย “อัสวักขญาณแห่งโลกุตตรปัญญา” นั่นคือ “อริยมรรค” ซึ่งประกอบด้วย (๑) อริยมรรคมีองค์ ๘ (๒) มัคคญาณ-มรรค ๔ ที่เป็น “ยถาภูตญาณทัสสนะ-ญาณทัสสนวิสุทธิ” ใน (๓) อริยสังข์ ๔ แห่งมัชฌิมาปฏิปทา นั่นคือ (๑) เริ่มด้วยปัญญา (๒) ดำเนินด้วยปัญญา (๓) นำไปสู่ปัญญาอันยิ่ง.

บทความที่ ๔๘ ประจำปี ๒๕๕๘ – การกระทำที่ให้เห็นเป็นอัครรรย

การเจริญภาวนานั้น แยกออกเป็น ๒ แนวทาง คือ (๑) “สมถภาวนา” อันเป็นสมาธิสัมปยุตต์ด้วย
อรหัตผล ด้วยคำว่า “เจโตวิมุตติ” เพราะพ้นจาก “ราคะ” ซึ่งพร้อมด้วย ญาณในธรรมอันเป็นอุปการะแก่
สมาธิ ๘ (เนกขัมมะ-ความไม่พยายาบาท (อภัยบาท) อาโลกสัญญา-ความไม่ฟุ้งซ่าน (อวิกเขปะ) –ความ
กำหนดกรรม (ธรรมวัตถาน) –ญาณ (ปัญญารู้ชัด) ความปราโมทย์-กุศลธรรมทั้งปวง) รูปฌาน ๔ อรูปฌาน
๔ และ “สมถผละ” เป็น “เจโตวิมุตติ” กับ (๒) “วิปัสสนาภาวนา” อันเป็นปัญญาสัมปยุตต์ด้วยอรหัตผล ด้วย
คำว่า “ปัญญาวิมุตติ” เพราะพ้นด้วย “อวิชชา” ซึ่งพร้อมด้วย มหาวิปัสสนา ๑๘ มัคคญาณ ๔ และ “วิปัสสนา
ผละ” เป็น “ปัญญาวิมุตติ” หมายถึง ทำให้แจ้งด้วยปัญญาอันยิ่งเอง (สย อภิญญา สจฺจิกตฺวา) รู้ด้วยปัจจัยอื่น
อีก คือ ทำให้ประจักษ์ด้วยปัญญาอันยิ่งด้วยตนเอง นั่นคือ “เข้าถึง” (อุปสมุปชฺช) คือ บรรลุแล้วหรือสำเร็จ
แล้ว สมดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ว่า:-

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลายสมาธิพึงเป็น ‘สมาธิทริย’ ปัญญาพึงเป็น ‘ปัญญินทริย’ ดูก่อนภิกษุ
ทั้งหลาย ด้วยประการดังนี้แล ชื่อว่า ‘เจโตวิมุตติ’ เพราะสำรอก ‘ราคะ’ ชื่อว่า ‘ปัญญาวิมุตติ’
เพราะสำรอก ‘อวิชชา’”

ในการบรรลุถึง “อริยมรรคธรรม” ดังกล่าวนี้ ท่านผู้รู้แจ้งแทงตลอดได้ย่อมมีสามารถในการกระทำให้เป็น
เป็นอัครรรย ที่เรียกว่า “ปาฏิหาริย์-อิทธิปาฏิหาริย์” ได้ ซึ่งหมายถึง “การแสดงฤทธิ์” ฉะนั้น ตามนัยของคำ
ว่า “อิทธิปาฏิหาริย์” นั้น มีจริงสำหรับผู้ประพฤติปฏิบัติถึงอริยมรรค เพียงแต่ว่า พระพุทธองค์ทรงไม่
สรรเสริญการใช้ “ฤทธิ์” ในการ โอ้อวดให้เกิดอัครรรยแก่ผู้อื่นหรือเทวดา แต่ให้ผู้ประพฤติปฏิบัติมุ่งมั่น
“ฤทธิ์” อันจะเกิดจากคำสอนที่เป็นจริง และนำไปปฏิบัติให้เกิดผลได้ผลสมจริง มากกว่าการนำไปอวด
ศักดิ์เหนือผู้อื่น อันจะนำภัยมาสู่ตนในภายหลัง อย่างเช่น ผู้ได้ฤทธิ์ด้วย “ทิพพโสถ” (ข้อ ๒ ในอภิญญา ๖)
คือ ญาณที่ทำให้มีหูทิพย์ แต่ต่อเมื่อได้ฟังเสียงของมนุษย์ก็ดี ของอมมนุษย์ก็ดี หรือของเทวดาก็ดี ก็ทลายใจได้
ว่า ใจของท่านเป็นอย่างนี้ ใจของท่านเป็นประการนี้ จิตของท่านเป็นดังนี้ เมื่อหมกมุ่นอยู่กับเสียงแว่ว
เหล่านี้มากเกินไป ย่อมทำให้เกิดจิตฟุ้งซ่าน สับสน พั่นเพื่อน เป็นทุกข์ หรือเกิดอาการหลงใหลขาดสติ ไม่
ประกอบด้วยปัญญา เลยกลายเป็นเรื่องอกุศลกรรมไป คือ มีกิเลสเข้าครอบงำ เป็นความเห็นที่ผิดหรือถือผิด
การกระทำทางใจที่ผิด “ทฺวาริตแห่งมโนกรรม ๓” ที่เรียกว่า (๑) “มิจฉาทิฏฐิ” คือ เห็นผิดจากคลองธรรม ที่
ผสมผสานกับ (๒) “อภิชณา” คือ พง์ถึงอยากได้ของเขา และ (๓) “พยายาบาท” คือ คิดร้ายผู้อื่น แต่อย่างไรก็
ตาม “ปาฏิหาริย์-อิทธิปาฏิหาริย์” ก็ไม่ใช่เรื่องที่จะเกิดขึ้นได้ง่ายเป็นสามัญทั่วไปแก่ทุกคน เพราะต้อง
ประกอบด้วยคุณสมบัติทั้ง “สมถผละ-เจโตวิมุตติ” กับ “วิปัสสนาผละ-ปัญญาวิมุตติ” หรือเรียกอีก
อย่างว่า “วิสุทธิ ๓” ที่แสดงนัยถึง “ความหมดจดบริสุทธิ์แห่งไตรสิกขา” จนบรรลุถึง “ญาณทัสสนวิสุทธิ” ที่
เป็นองค์ความรู้ที่รู้แจ้งเห็นแจ้งใน “อริยสัจธรรม” ได้แก่ อริยสัจ ๔ หรือ “อริยมรรค” ได้แก่ มรรค ๘ มัคค
ญาณ ๔ อริยมรรคมีองค์ ๘ ดังรายละเอียดเพิ่มเติมต่อไปนี้

“ปาฏิหาริย์ ๓” หมายถึง การกระทำที่กำจัดหรือทำให้ปฏิบัติข้อมได้ การกระทำที่ให้เห็นเป็นอัศจรรย์ การกระทำที่ให้เกิดผลเป็นอัศจรรย์ ในปาฏิหาริย์ทั้ง ๓ อย่างนี้ พระพุทธเจ้าทรงรังเกียจ “อิทธิปาฏิหาริย์” และ “อาเทศนาปาฏิหาริย์” แต่ทรงสรรเสริญ “อนุศาสนีปาฏิหาริย์” ว่าเป็นเยี่ยม ได้แก่

- (๑) “อิทธิปาฏิหาริย์” คือ ปาฏิหาริย์คือฤทธิ์แห่งฌานและวิปัสสนา แสดงฤทธิ์ได้เป็นอัศจรรย์
- (๒) “อาเทศนาปาฏิหาริย์” คือ ปาฏิหาริย์คือการทวยใจ รอบรู้กระบวนการของจิตจนสามารถกำหนดอาการที่หมายเล็กน้อยแล้วบอกสภาพจิต ความคิด อุปนิสัยได้ถูกต้องเป็นอัศจรรย์ ในข้อนี้ ก็เทียบเคียงได้กับ “พุทธจักขุ” (ข้อ ๔ ในจักขุ ๕ = พระจักขุอันเป็นสมบัติของพระผู้มีพระภาคเจ้า) หมายถึง “ตาพระพุทธเจ้า” คือ ทรงประกอบด้วย “อินทริยปริปริยัตตญาณ” และ “อภยาสนุสยญาณ” เป็นเหตุให้ทรงทราบอรรถาสัยและอุปนิสัยแห่งเวไนยสัตว์ แล้วทรงสั่งสอนแนะนำให้บรรลुकุณพิเศษต่างๆ ยังพุทธกิจให้บริบูรณ์
- (๓) “อนุศาสนีปาฏิหาริย์” คือ ปาฏิหาริย์คืออนุศาสนี คำสอนเป็นจริง สอนให้เห็นจริง นำไปปฏิบัติได้ผลสมจริง เป็นอัศจรรย์ ซึ่งผู้ที่สำเร็จแห่งฤทธิ์ได้นั้น ต้องถึงพร้อมด้วย “อปัลลณกปฏิบัติ ๓” หมายถึง ข้อปฏิบัติที่ไม่ผิด ปฏิบัติที่เป็นส่วนแก่นสารเนื้อแท้ ซึ่งจะนำผู้ปฏิบัติให้ถึงความเจริญงอกงามในธรรม เป็นผู้ดำเนินอยู่ในแนวทางแห่งความปลอดภัยจากทุกข้ออย่างแน่นอนไม่ผิดพลาดได้แก่ (๑) “อินทริยสังวร” คือ การสำรวมอินทริย คือระวังไม่ให้บาปอกุศลธรรมครอบงำใจ เมื่อรับรู้อารมณ์ด้วยอินทริยทั้ง ๖ (๒) “โภชนเมตตัญญตา” คือ ความรู้จักประมาณในการบริโภค คือ รู้จักพิจารณารับประทานอาหารเพื่อหล่อเลี้ยงร่างกายให้ทำงานให้ชีวิตผาสุก มิใช่เพื่อสนุกสนานมัวเมา และ (๓) “ชาคริยานุโยค” คือ การหมั่นประกอบความดี ไม่เห็นแก่นอน คือขยันหมั่นเพียรตื่นตัวอยู่เป็นนิตย์ ชำระจิตมิให้มีนิวรณ์ พร้อมเสมอทุกเวลาที่จะปฏิบัติกิจให้ก้าวหน้าต่อไป

“อิทธิปาฏิหาริย์”

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้หลายอย่าง คือ

- (๑) คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้
- (๒) หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้
- (๓) ทำให้ปรากฏก็ได้
- (๔) ให้หายไปก็ได้
- (๕) ทะลุฝากำแพงภูเขาไปได้ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้
- (๖) ผุดขึ้นต่ำลงในแผ่นดินเหมือนในน้ำก็ได้
- (๗) เดินไปบนน้ำไม่แตกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้
- (๘) เหาะไปในอากาศเหมือนนกก็ได้
- (๙) ลูบคลำพระจันทร์พระอาทิตย์ซึ่งมีฤทธิ์มีอานุภาพมากอย่างนั้นด้วยฝ่ามือก็ได้
- (๑๐) ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า “อิทธิปาฏิหาริย์” (อิทธิปาฏิหาริย์ ๑๐)

ว่าด้วยอรรถแห่ง “เรื่องฤทธิ์”

“ฤทธิ์” เป็นอย่างไร ฤทธิ์มีเท่าไร ภูมิ บาท บท มูล แห่งฤทธิ์ มีอย่างละเท่าไร ฤทธิ์ในคำว่า ฤทธิ์เป็นอย่างไร ด้วยความว่าสำเร็จ ฤทธิ์ในคำว่า ฤทธิ์มีเท่าไร ฤทธิ์ มี ๑๐ ภูมิแห่งฤทธิ์ มี ๔ บาท มี ๔ บท มี ๘ มูล มี ๑๖

“ฤทธิ์ ๑๐” เป็นไฉน

- (๑) ฤทธิ์ที่อธิษฐาน
- (๒) ฤทธิ์ที่แปลงได้ต่างๆ
- (๓) ฤทธิ์สำเร็จด้วยใจ
- (๔) ฤทธิ์ที่แผ่ไปด้วยญาณ
- (๕) ฤทธิ์ที่แผ่ไปด้วยสมาธิ
- (๖) ฤทธิ์ของพระอริยะ
- (๗) ฤทธิ์เกิดแต่ผลกรรม
- (๘) ฤทธิ์ของท่านผู้มีบุญ
- (๙) ฤทธิ์ที่สำเร็จแต่วิชา
- (๑๐) ชื่อว่าฤทธิ์ ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้น

“ภูมิ ๔ แห่งฤทธิ์” เป็นไฉน

- (๑) ปฐมฌานเป็นภูมิเกิดแต่วิเวก
  - (๒) ทุคตฌานเป็นภูมิแห่งปีติและสุข
  - (๓) ตติยฌานเป็นภูมิแห่งอุเบกขาและสุข
  - (๔) จตุตถฌานเป็นภูมิแห่งความไม่มีทุกข์ไม่มีสุข ๑
- ภูมิ ๔ แห่งฤทธิ์นี้ ย่อมเป็นไป เพื่อความได้ฤทธิ์ ๑ เพื่อความได้เฉพาะฤทธิ์ ๑ เพื่อแปลงฤทธิ์ได้ต่างๆ ๑ เพื่อความไหลไปแห่งฤทธิ์ ๑ เพื่อความเป็นผู้ชำนาญในฤทธิ์ ๑ เพื่อความแก้ตัวกล้าด้วยฤทธิ์ ๑

“บาท ๔ แห่งฤทธิ์” (ฉันทิทธิบาท-วิริยทธิบาท-จิตตธิบาท-วิมังสทธิบาท) เป็นไฉน ภิกษุในศาสนา

- (๑) เจริญอิทธิบาทประกอบด้วยสมาธิอันยิ่ง ด้วยฉันทะและปรานสังขาร (ฉันทสมาธิปรานสังขาร)
  - (๒) เจริญอิทธิบาทประกอบด้วยสมาธิอันยิ่ง ด้วยความเพียรและปรานสังขาร (วิริยสมาธิปรานสังขาร)
  - (๓) เจริญอิทธิบาทประกอบด้วยสมาธิอันยิ่ง ด้วยจิตตะและปรานสังขาร (จิตตสมาธิปรานสังขาร)
  - (๔) เจริญอิทธิบาทประกอบด้วยสมาธิอันยิ่ง ด้วยวิมังสาและปรานสังขาร (วิมังสสมาธิปรานสังขาร)
- บาท ๔ แห่งฤทธิ์นี้ ย่อมเป็นไป เพื่อความได้ฤทธิ์ ๑ เพื่อความได้เฉพาะฤทธิ์ ๑ เพื่อแปลงฤทธิ์ได้ต่างๆ ๑ เพื่อความไหลไปแห่งฤทธิ์ ๑ เพื่อความเป็นผู้ชำนาญในฤทธิ์ ๑ เพื่อความแก้ตัวกล้าด้วยฤทธิ์ ๑

หมายเหตุ:- คำว่า “**ปธานสังขาร**” หมายถึง สังขารทั้งหลายที่เป็นปธานแห่งเพียรชอบ “**สัมมปธาน ๔**” ที่ทำหน้าที่ ๔ อย่างให้สำเร็จแห่งอิทธิบาท ๔ ดังบทว่า “**อิทธิบาท**” กับ “**ปธานสังขาร**” (*ผู้มีอุตมมาก เพราะเจริญอิทธิบาท ๔*) ต่อไปนี้

[๑๑๕๐] คู่ก่อนภิกขุทั้งหลาย ถ้าภิกษุอาศัย “**ฉันทะ**” แล้ว ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า “**ฉันทสมาธิ**” เขายัง “**ฉันทะ**” ให้เกิด พยายาม ปราบปรามความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ (๑) เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดเกิดขึ้น – **สังวรปธาน** (๒) เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว – **ปหานปธาน** (๓) เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น – **ภาวนापธาน** (๔) เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อเจริญยิ่งขึ้น ไป เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว – **อนุรักษนาปธาน** เหล่านี้เรียกว่า “**ปธานสังขาร**” (๑) “**ฉันทะ**” นี้ด้วย (๒) ฉันทสมาธิ นี้ด้วย และ (๓) ปธานสังขาร เหล่านี้ด้วย ดังพรรณนามานี้ นี้เรียกว่า “**อิทธิบาทประกอบด้วยฉันทสมาธิและปธานสังขาร**”

[๑๑๕๑] คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุอาศัย “**วิริยะ**” แล้ว ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า “**วิริยสมาธิ**” เขายัง “**ฉันทะ**” ให้เกิด พยายาม ปราบปรามความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ (๑) เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดเกิดขึ้น – **สังวรปธาน** (๒) เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว – **ปหานปธาน** (๓) เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น – **ภาวนापธาน** (๔) เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อเจริญยิ่งขึ้น ไป เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว – **อนุรักษนาปธาน** เหล่านี้เรียกว่า “**ปธานสังขาร**” (๑) วิริยะ นี้ด้วย (๒) วิริยสมาธิ นี้ด้วย และ (๓) ปธานสังขาร เหล่านี้ด้วย ดังพรรณนามานี้ นี้เรียกว่า “**อิทธิบาทประกอบด้วยวิริยสมาธิและปธานสังขาร**”

[๑๑๕๒] คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุอาศัย “**จิตตะ**” แล้ว ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า “**จิตตสมาธิ**” เขายัง “**ฉันทะ**” ให้เกิด พยายาม ปราบปรามความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ (๑) เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดเกิดขึ้น – **สังวรปธาน** (๒) เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว – **ปหานปธาน** (๓) เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น – **ภาวนापธาน** (๔) เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อเจริญยิ่งขึ้น ไป เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว – **อนุรักษนาปธาน** เหล่านี้เรียกว่า “**ปธานสังขาร**” (๑) จิตตะ นี้ด้วย (๒) จิตตสมาธิ นี้ด้วย และ (๓) ปธานสังขาร เหล่านี้ด้วย ดังพรรณนามานี้ นี้เรียกว่า “**อิทธิบาทประกอบด้วยจิตตสมาธิ และปธานสังขาร**”

[๑๑๕๓] คู่ก่อนภิกษุทั้งหลาย ถ้าภิกษุอาศัย “**วิมังสา**” แล้ว ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต นี้เรียกว่า “**วิมังสาสมาธิ**” เขายัง “**ฉันทะ**” ให้เกิด พยายาม ปราบปรามความเพียร ประคองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ (๑) เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดเกิดขึ้น – **สังวรปธาน** (๒) เพื่อละบาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว – **ปหานปธาน** (๓) เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิด เกิดขึ้น – **ภาวนापธาน** (๔) เพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เลือนหาย เพื่อเจริญยิ่งขึ้น ไป เพื่อความไพบูลย์ เพื่อความเจริญบริบูรณ์แห่งกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว – **อนุรักษนาปธาน**

เหล่านี้เรียกว่า “**ประธานสังขาร**” (๑) วิมังสานี้ด้วย (๒) วิมังสาสมาธินี้ด้วย และ (๓) ประธานสังขารเหล่านี้ด้วย ดังพรรณนามานี้ นี้เรียกว่า “**อิทธิบาทประกอบด้วยวิมังสาสมาธิและประธานสังขาร**”

ตามนัยแห่งคำว่า “**ระครองจิตไว้**” (ปกฺกณฺหติ จิตฺตํ-จิตตปคฺคหะ) “**ระครองจิตไว้แล้ว**” (ปกฺกณฺหิตฺวา) “**ข่มจิตนั้นเสีย**” (วินิคุณฺหิตฺวา) และ “**พึงตั้งจิตไว้**” (จิตฺตํ สมากฺคเห) หมายถึง “**สัมมาวายะ**” ด้วยอรรถว่า:-

ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เกิดฉันทะ พยายาม ปรารภความเพียร (สัมมปฺปธาน ๔) ระครองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อมิให้อกุศลธรรมอันลามกที่ยังไม่เกิดบังเกิดขึ้น ๑ เพื่อละอกุศลธรรมอันลามกที่บังเกิดขึ้นแล้ว ๑ เพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดบังเกิดขึ้น ๑ เพื่อความตั้งอยู่ไม่เลื่อนหาย เจริญยิ่ง ไพบูลย์ มีขึ้น เต็มเปี่ยมแห่งกุศลธรรมที่บังเกิดขึ้นแล้ว (ระครองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อความตั้งมั่น ไม่พัวพัน เพิ่มพูน ไพบูลย์ เจริญบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่บังเกิดขึ้นแล้ว หรือระครองจิตไว้ ตั้งจิตไว้ เพื่อความดำรงอยู่ ความไม่สาบสูญ ความภยโยยิ่ง ความไพบูลย์ ความเจริญ ความบริบูรณ์ แห่งกุศลธรรมที่เกิดแล้ว) ๑ อันนี้เรียกว่า “**สัมมาวายามะ**”

การระครองจิตไว้ ด้วยการตั้งขัมมวิจยสัมโพชฌงค์ วิริยสัมโพชฌงค์ และปีติสัมโพชฌงค์ในสมัยที่จิตหดหู่ เพราะมีความเพียรย่อหย่อนเกินไป เป็นต้น ชื่อว่า “**ระครองจิตในสมัยที่ควรระครอง**”

การข่มจิตไว้ ด้วยการตั้งปัสสัทธิสัมโพชฌงค์ สมาธิสัมโพชฌงค์ และอุเบกขาสัมโพชฌงค์ ในสมัยที่จิตฟุ้งซ่าน เพราะปรารภความเพียรมากเกินไป เป็นต้น ชื่อว่า “**ข่มจิตในสมัยที่ควรข่ม**”

คำว่า “**ทำจิตให้ร่าเริงในสมัยที่ควรร่าเริง**” อธิบายว่า สมัยใด จิตไม่แจ่มขึ้น เพราะมีปัญญาและความเพียรอ่อนไป หรือเพราะไม่บรรลุลุขที่เกิดขึ้นแต่ความสงบ สมัยนั้น ก็จิตให้สลด ด้วยพิจารณาสังเวควัตถุเรื่องอันเป็นที่ตั้งแห่งความสลด ๘ ประการ “**เรื่องอันเป็นที่ตั้งแห่งความสลด ๘ ประการ**” คือ (๑)ชาติ (๒) ชรา (๓) พยาธิ (๔) มรณะ (๕) ทุกข์ในอบาย (๖) ทุกข์ในอคติที่มีวิภูฏะเป็นมูล (๗) ทุกข์ในอนาคตที่มีวิภูฏะเป็นมูล (๘) ทุกข์ในปัจจุบันมีการแสวงหาอาหารเป็นมูล อนึ่ง การทำความเลื่อมใสให้เกิด ด้วยมาระลึกถึง “**คุณพระรัตนตรัย**” อันนี้เรียกว่า “**การทำจิตให้ร่าเริงในสมัยที่ควรให้ร่าเริง**”

ชื่อว่า “**เพ่งเฉยในสมัยที่ควรเพ่งเฉย**” อธิบายว่า สมัยใดจิตอาศัยการ ปฏิบัติชอบ ไม่หดหู่ ไม่ฟุ้งซ่านแจ่มขึ้น เป็นไปสม่าเสมอในอารมณ์ ดำเนินในสมถวิถิ สมัยนั้นไม่ต้องขวยขวยในการระครอง ข่มแลทำจิตให้ร่าเริงเหมือนสารถิ ไม่ต้องขวนขวาย ในเมื่อมีวิ้งเรียบฉะนั้น อันนี้เรียกว่า “**เพ่งเฉยในสมัยที่ควรเพ่งเฉย**”

“บท ๘ แห่งฤทธิ์” (อิทธิบาท ๔ และไม่ใช่สมาธิแห่งอิทธิบาท ๔) เป็นไฉน

- (๑) ถ้าภิกษุอาศัย **ฉันทะ** ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต ฉันทะไม่ใช่สมาธิ สมาธิไม่ใช่ฉันทะ ฉันทะเป็นอย่างหนึ่ง สมาธิเป็นอย่างหนึ่ง
- (๒) ถ้าภิกษุอาศัย **วิริยะ** ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต วิริยะไม่ใช่สมาธิ สมาธิไม่ใช่วิริยะ วิริยะเป็นอย่างหนึ่ง สมาธิเป็นอย่างหนึ่ง
- (๓) ถ้าภิกษุอาศัย **จิตตะ** ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต จิตตะไม่ใช่สมาธิ สมาธิไม่ใช่จิตตะ จิตตะเป็นอย่างหนึ่ง สมาธิเป็นอย่างหนึ่ง
- (๔) ถ้าภิกษุอาศัย **วิมังสา** ได้สมาธิ ได้เอกัคคตาจิต วิมังสาไม่ใช่สมาธิ สมาธิไม่ใช่วิมังสา วิมังสาเป็นอย่างหนึ่ง สมาธิเป็นอย่างหนึ่ง

บท ๘ แห่งฤทธิ์นี้ ย่อมเป็นไป เพื่อความได้ฤทธิ์ ๑ เพื่อความได้เฉพาะฤทธิ์ ๑ เพื่อแสดงฤทธิ์ได้ต่างๆ ๑ เพื่อความไหลไปแห่งฤทธิ์ ๑ เพื่อความเป็นผู้ชำนาญในฤทธิ์ ๑ เพื่อความแก้ส้วกด้วยฤทธิ์ ๑

“มูล ๑๖ แห่งฤทธิ์” เป็นไฉน

- (๑) จิตไม่ฟูบลง ย่อมไม่หวั่นไหวเพราะ **ความเกียจคร้าน** เพราะเหตุนั้น จึงชื่อว่า “อเนญชา” (จิตไม่หวั่นไหว โดยหมายเอาจุดถดถอย = อุเบกขา-เอกัคคตา หรือ อุเบกขาจิต-เอกัคคตาจิต)
- (๒) จิตไม่ฟูจิ้น ย่อมไม่หวั่นไหวเพราะ **อุทธัจจะ** เพราะเหตุนั้น จึงชื่อว่า “อเนญชา”
- (๓) จิตไม่ร้อนไป ย่อมไม่หวั่นไหวเพราะ **ราคะ** เพราะเหตุนั้น จึงชื่อว่า “อเนญชา”
- (๔) จิตไม่มุ้งร้าย ย่อมไม่หวั่นไหวเพราะ **พยาบาท** เพราะเหตุนั้น จึงชื่อว่า “อเนญชา”
- (๕) จิตอันทวิภูมิจิตไม่อาศัย ย่อมไม่หวั่นไหวเพราะ **ทวิภูมิจิต** เพราะเหตุนั้น จึงชื่อว่า “อเนญชา”
- (๖) จิตไม่พัวพัน ย่อมไม่หวั่นไหวเพราะ **ฉันทราคะ** เพราะเหตุนั้น จึงชื่อว่า “อเนญชา”
- (๗) จิตหลุดพ้น ย่อมไม่หวั่นไหวเพราะ **กามราคะ** เพราะเหตุนั้น จึงชื่อว่า “อเนญชา”
- (๘) จิตไม่เกาะเกี่ยว ย่อมไม่หวั่นไหวเพราะ **กิเลส** เพราะเหตุนั้น จึงชื่อว่า “อเนญชา”
- (๙) จิตปราศจากเครื่องครอบงำ ย่อมไม่หวั่นไหวเพราะ **ความครอบงำแห่งกิเลส** เพราะเหตุนั้น จึงชื่อว่า “อเนญชา”
- (๑๐) เอกัคคตาจิต ย่อมไม่หวั่นไหวเพราะ **กิเลสต่างๆ** เพราะเหตุนั้น จึงชื่อว่า “อเนญชา”
- (๑๑) จิตที่กำหนดด้วยศรัทธา ย่อมไม่หวั่นไหวเพราะ **ความเป็นผู้ไม่มีศรัทธา** เพราะเหตุนั้น จึงชื่อว่า “อเนญชา”
- (๑๒) จิตที่กำหนดด้วยวิริยะ ย่อมไม่หวั่นไหวเพราะ **ความเกียจคร้าน** เพราะเหตุนั้น จึงชื่อว่า “อเนญชา”
- (๑๓) จิตที่กำหนดด้วยสติ ย่อมไม่หวั่นไหวเพราะ **ความประมาท** เพราะเหตุนั้น จึงชื่อว่า “อเนญชา”
- (๑๔) จิตที่กำหนดด้วยสมาธิ ย่อมไม่หวั่นไหวเพราะ **อุทธัจจะ** เพราะเหตุนั้น จึงชื่อว่า “อเนญชา”
- (๑๕) จิตที่กำหนดด้วยปัญญา ย่อมไม่หวั่นไหวเพราะ **อวิชชา** เพราะเหตุนั้น จึงชื่อว่า “อเนญชา”
- (๑๖) จิตที่ถึงความสว่างไสว ย่อมไม่หวั่นไหวเพราะ **ความมืดคืออวิชชา** เพราะเหตุนั้น จึงชื่อว่า “อเนญชา”

มุต ๑๖ แห่งฤทธิ์นี้ ย่อมเป็นไป เพื่อความได้ฤทธิ์ ๑ เพื่อความได้เฉพาะฤทธิ์ ๑ เพื่อแสดงฤทธิ์ได้ต่างๆ ๑ เพื่อความสำเร็จแห่งฤทธิ์ ๑ เพื่อความเป็นผู้ชำนาญในฤทธิ์ ๑ เพื่อความแก้แค้นด้วยฤทธิ์ ๑

(๑) “**ฤทธิ์ที่อธิษฐาน**” เป็นไฉน ภิกษุในศาสนานี้ ย่อมแสดงฤทธิ์ได้เป็นอันมาก คือ คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ ทำให้ปรากฏก็ได้ ให้หายไปก็ได้ ทะลุฝ่ากำแพงภูเขาไปได้ไม่ติดขัด เหมือนไปในที่ว่างก็ได้ ผุดขึ้นต่ำลงในแผ่นดินเหมือนในน้ำก็ได้ เดินไปบนน้ำไม่แตกเหมือนเดินแผ่นดินก็ได้ เหาะไปในอากาศเหมือนนกก็ได้ ลูบคลำพระจันทร์พระอาทิตย์ซึ่งมีฤทธิ์มีอำนาจมาก อย่างนั้นด้วยฝ่ามือก็ได้ ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้

คำว่า “**ในศาสนานี้**” คือ ในทฤษฎีนี้ ในขั้นตอนนี้ ในความชอบใจนี้ในขณะนี้ ในธรรมนี้ ในวินัยนี้ ในปาพจน์นี้ ในพรหมจรรย์นี้ ในสัตตศาสนา นี้ เพราะเหตุฉะนั้น ท่านจึงกล่าวว่าในศาสนานี้

คำว่า “**ภิกษุ**” คือ ภิกษุผู้เป็นกัลยาณปุถุชน เป็นพระเสขะหรือเป็นพระอรหันต์ผู้มีธรรมไม่กำริบ

คำว่า “**แสดงฤทธิ์ได้เป็นอันมาก**” คือ แสดงฤทธิ์ได้มีประการต่างๆ อย่าง

คำว่า “**คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้**” คือ ท่านผู้มีฤทธิ์โดยปกติเป็นคนเดียว ย่อมนึกให้เป็นหลายคน คือ นึกให้เป็นร้อยคน พันคนหรือแสนคนแล้วอธิษฐานด้วยญาณว่า จงเป็นหลายคน ก็เป็นหลายคน ท่านผู้มีฤทธิ์นั้นถึงความชำนาญแห่งจิต แม้คนเดียวเป็นหลายคนก็ได้ เปรียบเหมือนท่านพระจุลป็นถก รูปเดียวเป็นหลายรูปก็ได้ ฉะนั้น

คำว่า “**หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้**” คือ ท่านผู้มีฤทธิ์โดยปกติหลายคนย่อมนึกให้เป็นคนเดียว แล้วอธิษฐานด้วยญาณว่า จงเป็นคนเดียว ก็เป็นคนเดียว ท่านผู้มีฤทธิ์นั้นถึงความชำนาญแห่งจิต หลายคนเป็นคนเดียวก็ได้ เปรียบเหมือนท่านพระจุลป็นถก หลายรูปเป็นรูปเดียวก็ได้ ฉะนั้น

คำว่า “**ทำให้ปรากฏก็ได้**” คือ ที่อันอะไรๆ ปิดบังไว้ ทำให้ไม่มีอะไรปิดบังให้เปิดเผยก็ได้

คำว่า “**ทำให้หายไปก็ได้**” คือ ที่อันอะไรๆ เปิดไว้ ทำให้เป็นที่ปิดบังมืดซิดก็ได้

คำว่า “**ทะลุฝ่ากำแพงภูเขาไปได้ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่ว่างก็ได้**” คือ ท่านผู้มีฤทธิ์ เป็นผู้ได้อากาศสถิ

สมาบัติโดยปกติ ย่อมนึกถึงฝ่า กำแพง ภูเขา แล้วอธิษฐานด้วยญาณว่า จงเป็นที่ว่างก็ย่อมเป็นที่ว่าง ท่านผู้มีฤทธิ์นั้น ย่อมทะลุฝ่ากำแพงภูเขาไปได้ไม่ติดขัด ท่านผู้มีฤทธิ์นั้นถึงความชำนาญแห่งจิตย่อมทะลุฝ่ากำแพงภูเขาไปได้ไม่ติดขัดเหมือนไปในที่แจ้ง เปรียบเหมือนพวกมนุษย์ผู้ไม่มีฤทธิ์โดยปกติ ย่อมไปในที่ที่ไม่มีอะไรๆ ปิดบังกั้นไว้ไม่ติดขัด ฉะนั้น

คำว่า “**ผุดขึ้นต่ำลงในแผ่นดินเหมือนในน้ำก็ได้**” คือ ท่านผู้มีฤทธิ์เป็นผู้ได้อาโปกสถิสมาบัติโดยปกติ ย่อมนึกถึงแผ่นดินแล้วอธิษฐานด้วยญาณว่า จงเป็นน้ำ ก็เป็นน้ำ ท่านผู้มีฤทธิ์นั้นผุดขึ้นต่ำลงในแผ่นดินได้ ท่านผู้มีฤทธิ์นั้นถึงความชำนาญแห่งจิตผุดขึ้นต่ำลงในแผ่นดินเหมือนในน้ำก็ได้ เปรียบเหมือนพวกมนุษย์ ผู้ไม่มีฤทธิ์ โดยปกติ ผุดขึ้นต่ำลงในน้ำได้ ฉะนั้น

คำว่า “**เดินไปบนน้ำไม่แตกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้**” คือ ท่านผู้มีฤทธิ์เป็นผู้ได้ปฏิวิกลิตสมาบัตติโดยปกติ ย่อมนึกถึงน้ำ แล้วอธิษฐานด้วยญาณว่า จงเป็นแผ่นดิน ก็เป็นแผ่นดิน ท่านผู้มีฤทธิ์นั้น เดินไปบนน้ำ ไม่แตกได้ ท่านผู้มีฤทธิ์นั้น ถึงความชำนาญแห่งจิต เดินไปบนน้ำไม่แตกเหมือนเดินบนแผ่นดินก็ได้ เปรียบเหมือนพวกมนุษย์ผู้ไม่มีฤทธิ์โดยปกติ เดินไปบนแผ่นดินไม่แตกได้ ฉะนั้น

คำว่า “**เหาะไปในอากาศเหมือนนกก็ได้**” คือ ท่านผู้มีฤทธิ์ เป็นผู้ได้ปฏิวิกลิตสมาบัตติโดยปกติ ย่อมนึกถึงอากาศ แล้วอธิษฐานด้วยญาณว่า จงเป็นแผ่นดิน ก็เป็นแผ่นดิน ท่านผู้มีฤทธิ์นั้นเดินบ้าง ยืนบ้าง นอนบ้าง ในอากาศกลางหาวเหมือนนกก็ได้ เปรียบเหมือนพวกมนุษย์ผู้ไม่มีฤทธิ์โดยปกติ เดินบ้าง ยืนบ้าง นั่งบ้าง นอนบ้าง บนแผ่นดิน ฉะนั้น

คำว่า “**ลูบลำพระจันทร์พระอาทิตย์ซึ่งมีฤทธิ์มีอนุภาพมากอย่างนั้นด้วยฝ่ามือก็ได้**” คือ ท่านผู้มีฤทธิ์ในศาสนา นี้ ถึงความชำนาญแห่งจิต นั่งหรือนอนก็ตาม นึกถึงพระจันทร์และพระอาทิตย์ แล้วอธิษฐานด้วยญาณว่าพระจันทร์พระอาทิตย์ จงมีในที่ใกล้มือ ก็ย่อมมีที่ใกล้มือ ท่านผู้มีฤทธิ์นั้นนั่งหรือนอนอยู่ที่ตามย่อมลูบลำสัมผัสพระจันทร์พระอาทิตย์ด้วยฝ่ามือ ได้เปรียบเหมือนพวกมนุษย์ผู้ไม่มีฤทธิ์โดยปกติ ย่อมลูบลำสัมผัสรูปอะไรๆ ที่ใกล้มือได้ ฉะนั้น

คำว่า “**ใช้อำนาจทางกายไปตลอดพรหมโลกก็ได้**” คือ ท่านผู้มีฤทธิ์ผู้ถึงความชำนาญแห่งจิตนั้น ถ้าประสงค์จะไปยังพรหมโลก ก็อธิษฐานที่ไกลให้เป็นที่ใกล้ว่า จงเป็นที่ใกล้ ก็เป็นที่ใกล้ อธิษฐานที่ใกล้ให้เป็นที่ไกลว่า จงเป็นที่ไกล ก็เป็นที่ไกล อธิษฐานของมากให้เป็นของน้อยว่า จงเป็นของน้อย ก็เป็นของน้อย อธิษฐานของน้อยให้เป็นของมากกว่า จงเป็นของมาก ก็เป็นของมาก ย่อมเห็นรูปพรหมนั้นได้ด้วยทิพยจักขุ ย่อมฟังเสียงพรหมนั้นได้ด้วยทิพโสตธาตุ ย่อมรู้จิตของพรหมนั้นได้ด้วยเจโตปริยญาณ

ท่านผู้มีฤทธิ์ถึงความชำนาญแห่งจิตนั้น ประสงค์จะไปยังพรหมโลกด้วยกายที่ปรากฏ ก็น้อมจิตอธิษฐานจิตด้วยสามารถแห่งกาย ครั้นแล้วหยังลงสู่สุขสัญญาและลหุสัญญา แล้วก็ไปยังพรหมโลกได้ด้วยกายที่ปรากฏอยู่ ถ้าท่านผู้มีฤทธิ์ถึงความชำนาญแห่งจิตนั้น ประสงค์จะไปยังพรหมโลกด้วยกายที่ไม่ปรากฏ ก็น้อมกายอธิษฐานกายด้วยสามารถแห่งจิต ครั้นแล้วหยังลงสู่สุขสัญญาและลหุสัญญา แล้วก็ไปยังพรหมโลกด้วยกายที่ไม่ปรากฏ

ท่านผู้มีฤทธิ์นิรมิตรูปอันสำเร็จด้วยใจ มีอวัยวะครบทุกส่วน มีอินทรีย์ไม่บกพร่อง ไว้ข้างหน้าของพรหมนั้น ถ้าท่านผู้มีฤทธิ์เดินอยู่ รูปกายนิรมิตก็เดินอยู่ ณ ที่นั้น ถ้าท่านผู้มีฤทธิ์ยืนอยู่ รูปกายนิรมิตก็ยืนอยู่ ณ ที่นั้น ถ้าท่านผู้มีฤทธิ์นั่งอยู่ รูปกายนิรมิตก็นั่งอยู่ ณ ที่นั้น ถ้าท่านผู้มีฤทธิ์นอนอยู่ รูปกายนิรมิตก็นอนอยู่ ณ ที่นั้น ถ้าท่านผู้มีฤทธิ์บังหวนควันอยู่ รูปกายนิรมิตก็บังหวนควันอยู่ ณ ที่นั้น ถ้าท่านผู้มีฤทธิ์ให้ไฟลุกโพลงอยู่ รูปกายนิรมิตก็ให้ไฟลุกโพลง ณ ที่นั้น ถ้าท่านผู้มีฤทธิ์กล่าวธรรมอยู่ รูปกายนิรมิตก็กล่าวธรรมอยู่ ณ ที่นั้น ถ้าท่านผู้มีฤทธิ์ถามปัญหาอยู่ รูปกายนิรมิตก็ถามปัญหาอยู่ ณ ที่นั้น ถ้าท่านผู้มี

ฤทธิ์อันรูปกายนิรมิตตามปัญหาแล้วก็แก้ รูปกายนิรมิตอันท่านผู้มีฤทธิ์ตามปัญหาแล้วก็แก้ อยู่ ณ ที่นั้น ถ้าท่านผู้มีฤทธิ์ยืนสนทนาปราศรัยอยู่กับพรหมนั้น รูปกายนิรมิตก็ยืนสนทนาปราศรัยกับพรหมนั้นอยู่ ณ ที่นั้น ท่านผู้มีฤทธิ์ทำกิจใด รูปกายนิรมิตก็ทำกิจนั้นๆ นั้นแล นี้ฤทธิ์ที่อริยฐานเป็นดังนี้

(๒) “**ฤทธิ์ที่แสดงได้ต่าง ๆ**” พระเถระนามว่าอภิภู เป็นสาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า อรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามว่าลลิตี สถิตอยู่ในพรหมโลก เปล่งเสียงให้พันโลกธาตุทราบชัด ท่านแสดงธรรมด้วยกายที่ปรากฏก็มี ด้วยกายที่ไม่ปรากฏก็มี ด้วยกายครึ่งหนึ่งส่วนล่างปรากฏก็มี ด้วยกายครึ่งหนึ่งส่วนบนไม่ปรากฏก็มี ด้วยกายครึ่งหนึ่งส่วนบนปรากฏก็มี ด้วยกายครึ่งหนึ่งส่วนล่างไม่ปรากฏก็มี ท่านละเพศปกติแล้วแสดงเพศกุมารบ้าง แสดงเพศนาคบ้าง แสดงเพศครุฑบ้าง แสดงเพศยักษ์บ้าง แสดงเพศอสูรบ้าง แสดงเพศพระอินทร์บ้าง แสดง เพศเทวดาบ้าง แสดงเพศพรหมบ้าง แสดงเพศสมุทรวาปีบ้าง แสดงเพศภูเขามากบ้าง แสดงเพศป่าบ้าง แสดงเพศราชสีห์บ้าง แสดงเพศเสือโคร่งบ้าง แสดงเพศเสือเหลืองบ้าง แสดงพลช้างบ้าง แสดงพลม้าบ้าง แสดงพลรถบ้าง แสดงพลราบบ้าง แสดงกองทัพตั้งประชิดกันต่างๆ บ้าง นี้เป็นฤทธิ์ที่แสดงได้ต่างๆ

(๓) “**ฤทธิ์ที่สำเร็จด้วยใจ**” (มโนมยิตติ) ภิกษุในศาสนานี้ นิรมิตกายอื่นนอกจากกายนี้ มีรูปสำเร็จด้วยใจ มีอวัยวะครบทุกส่วน มีอินทรีขี้ไม่บกพร่อง เปรียบเทียบบุรุษชักไส้ออกจากหลุมปล้อง เขาพึงมีความสำคัญอย่างนี้ว่า นี้หลุมปล้อง นี้ไส้ หลุมปล้องเป็นอย่างหนึ่ง ไส้เป็นอย่างหนึ่ง แต่ไส้ก็ออกจากหลุมปล้องนั่นเอง อีกประการหนึ่ง เปรียบเหมือนบุรุษชักดาบออกจากฝัก เขาพึงมีความสำคัญอย่างนี้ว่า นี้ดาบนี้ฝัก ดาบเป็นอย่างหนึ่ง ฝักเป็นอย่างหนึ่ง แต่ดาบก็ออกจากฝักนั่นเอง อีกประการหนึ่ง เปรียบเหมือนบุรุษเอางูออกจากกระท่อ เขาพึงมีความสำคัญอย่างนี้ว่า นี้งู นี้กระท่อ งูเป็นอย่างหนึ่ง กระท่อเป็นอย่างหนึ่ง แต่งูก็ออกจากกระท่อตนเอง ฉนฺได ภิกษุก็ฉนฺไดเหมือนกัน นิรมิตกายอื่นนอกจากกายนี้มีรูปสำเร็จด้วยใจมีอวัยวะครบทุกส่วน มีอินทรีขี้ไม่บกพร่อง นี้ฤทธิ์สำเร็จด้วยใจ

(๔) “**ฤทธิ์ที่แผ่ไปด้วยญาณ**” (อนุปัสสนา ๗ เป็นเหตุแห่งปัญญา ๗) ความละนิจจัญญา ย่อมสำเร็จได้ด้วยอนิจจานุปัสสนา เพราะเหตุนี้ จึงเป็นฤทธิ์ที่แผ่ไปด้วยญาณ คือ “**ขวนปัญญา**” (ปัญญาเร็ว) ความละสุขัญญา ย่อมสำเร็จได้ด้วยทุกขานุปัสสนา เพราะเหตุนี้ จึงเป็นฤทธิ์ที่แผ่ไปด้วยญาณ คือ “**นิพเพธิกปัญญา**” (ปัญญาทำลายกิเลส) ความละอตตัญญา ย่อมสำเร็จได้ด้วยอนัตตานุปัสสนา เพราะเหตุนี้ จึงเป็นฤทธิ์ที่แผ่ไปด้วยญาณ คือ “**มหาปัญญา**” (ปัญญามาก) ความละความเพลิดเพลิน ย่อมสำเร็จได้ด้วยนิพพิทานุปัสสนา เพราะเหตุนี้ จึงเป็นฤทธิ์ที่แผ่ไปด้วยญาณ คือ “**ติกขปัญญา**” (ปัญญาคมกล้า) ความละราคะ ย่อมสำเร็จได้ด้วยวิราคานุปัสสนา เพราะเหตุนี้ จึงเป็นฤทธิ์ที่แผ่ไปด้วยญาณ คือ “**วิบูลปัญญา**” (ปัญญากว้างขวาง) ความละสมุทัย ย่อมสำเร็จได้ด้วยนิโรธานุปัสสนา เพราะเหตุนี้ จึงเป็นฤทธิ์ที่แผ่ไปด้วยญาณ คือ “**คัมภีรปัญญา**” (ปัญญาลึกซึ้ง) ความละความยึดถือ ย่อมสำเร็จได้ด้วยปฏิณิส

สักคานูปัสสนา เพราะเหตุนี้ จึงเป็นฤทธิ์ที่แผ่ไปด้วยญาณ คือ “**อัสสามันตปัญญา**” (ปัญญาไม่ใกล้) ท่านพระพักุลละ ท่านพระสังกัจจะ ท่านพระภูตปาละมีฤทธิ์ที่แผ่ไปด้วยญาณ ฤทธิ์ที่แผ่ไปด้วยญาณ

อนึ่ง คำว่า “**ญาณ**” หมายถึง มีสามารถหยั่งรู้ ปรึกษาหยั่งรู้ ปัญญา รู้ชัด ปัญญา เห็นชัด สัมปชัญญะแห่งปัญญา เมื่อพิจารณาหรือมโนการในอารมณ์แห่งกรรมฐาน (กรรมฐาน ๔๐) อยู่เนืองๆ อย่างสืบเนื่องแห่งศึกษา “**อนุวิปัสสนา ๗**” นั่นคือ “**ย่อมศึกษา-ย่อมเสท-ย่อมเจริญ-ย่อมทำให้มาก**” ก็ย่อมเข้าถึงความสำเร็จแห่งการตรัสรู้ (สัมมาสัมโพธิ = เกิดปัญญาเห็นแจ้ง) ได้จริง และในขณะเดียวกันก็มี “**อิทธิฤทธิ์ปฏิหารีย์**” ได้ การกได้แสงสว่างแห่งปัญญาหยั่งรู้ตามที่เป็นจริง ตามอรรถว่า “**ยถาภูต ปชานาติ**” หมายถึง “**รู้ตามความเป็นจริง**” คือ แสงตลอดสภาวะแห่งธาตุนั้นๆ โดยไม่วิปริต (วิปลาต ๔) ดังนี้

- (๑) “**อนิจจานุปัสสนา**” หมายถึง พิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่งอนิจตา ซึ่งบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมยัง “**ขวนปัญญา**” (ปัญญาเร็ว) ให้บริบูรณ์
- (๒) “**ทุกขานุปัสสนา**” หมายถึง พิจารณาเห็นสภาพแห่งทุกข์แห่งทุกขตา ซึ่งบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมยัง “**นิพเพธิกปัญญา**” (ปัญญาทำลายกิเลส) ให้บริบูรณ์
- (๓) “**อนัตตานุปัสสนา**” หมายถึง พิจารณาเห็นความไม่มีตัวตนแห่งอนัตตตา ซึ่งบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมยัง “**มหาปัญญา**” (ปัญญามาก) ให้บริบูรณ์
- (๔) “**นิพพิทานุปัสสนา**” หมายถึง พิจารณาเห็นความเบื่อหน่าย ซึ่งบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมยัง “**ติคขปัญญา**” (ปัญญาคมกล้า) ให้บริบูรณ์
- (๕) “**วิราคานุปัสสนา**” หมายถึง พิจารณาเห็นความคลายกำหนดในราคะ ซึ่งบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมยัง “**วิบูลปัญญา**” (ปัญญากว้างขวาง) ให้บริบูรณ์
- (๖) “**นิโรธานุปัสสนา**” หมายถึง การพิจารณาเห็นความดับแห่งสมุทัยโดยความเป็นเหตุเกิด ซึ่งบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมยัง “**คัมภีรปัญญา**” (ปัญญาลึกซึ้ง) ให้บริบูรณ์
- (๗) “**ปฐินิสัสักคานุปัสสนา**” หมายถึง พิจารณาความถ้อยมั่นตั้งไว้โดยความถ้อยยึดมั่น ซึ่งบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมยัง “**อัสสามันตปัญญา**” (ปัญญาไม่ใกล้) ให้บริบูรณ์

ฉะนั้น ในภาวะดังกล่าวนี้ ก่อนที่จิตที่ก้าวไปถึง “**ญาณ**” (ปัญญา รู้ชัด) ได้นั้น จิตต้องถึงพร้อมด้วย “**สมาธิ**” กับ “**วิโมกข์**” ได้แก่ ประการแรก คือ (๑) “**สมาทห จิตต-ตั้งจิตไว้**” คือ ตั้งดำรงจิตไว้เสมอในอารมณ์ด้วยอำนาจแห่งปฐมฌาน ทุติยฌาน ตติยฌาน จตุตถฌาน หรือเข้าฌานเหล่านั้น ครั้นออกแล้ว จิตสัมปยุตต์ด้วยฌานย่อมเกิดขึ้น “**โดยความสิ้นไป-โดยความเสื่อมไป-โดยความดับไป-โดยความสูญ**” ด้วยการแทงตลอดลักษณะในขณะแห่งวิปัสสนา เพราะจิตมีอารมณ์เดียวชั่วขณะ (จิตตสมาธิ-เอกัคคตาแห่งจิต) เมื่อจิตมีอารมณ์เดียวชั่วขณะเกิดขึ้นแล้วอย่างนี้ ภิกษุตั้งดำรงจิตไว้เสมอในอารมณ์ แม้ด้วยอำนาจท่านก็กล่าวว่า ภิกษุย่อมศึกษาว่า เราจักตั้งจิตไว้ มีสติสัมปชัญญะ หายใจเข้า หายใจออก และ

ประการหลัง คือ (๒) “วิโมจย จิตฺตํ-เปลื้องจิต” คือ เปลื้องปล่อยจิตจากนิเวศทั้งหลายด้วย **ปฐมฌาน** เปลื้องปล่อยจิตจากวิตกวิจารณ์ด้วย **ทุติยฌาน** เปลื้องปล่อยจิตจากปิตติด้วย **ตติยฌาน** เปลื้องปล่อยจิตจากสุขและทุกข์ด้วย **จตุตถฌาน** หรือเข้าฌานทั้งหลายเหล่านั้น ครั้นออกแล้วย่อมพิจารณาจิตสัมปยุตต์ด้วย ฌาน “**โดยความสิ้นไป-โดยความเสื่อมไป-โดยความดับไป-โดยความสูญ**” ภิกษุณั้นเปลื้องปล่อยจิตจาก **นิจจสัญญา** ด้วย **อนิจจานุปัสสนา** ในขณะแห่งวิปัสสนา ๑ เปลื้องปล่อยจิตจาก **สุขสัญญา** ด้วย **ทุกขานุปัสสนา** ในขณะแห่งวิปัสสนา ๑ เปลื้องปล่อยจิตจาก **อตตสัญญา** ด้วย **อนัตตานุปัสสนา** ในขณะแห่งวิปัสสนา ๑ เปลื้องปล่อยจิตจาก **ความเพลิดเพลิน** ด้วย **นิพพิทานุปัสสนา** ในขณะแห่งวิปัสสนา ๑ เปลื้องปล่อยจิตจาก **ราคะ** ด้วย **วิราทานุปัสสนา** ในขณะแห่งวิปัสสนา ๑ เปลื้องปล่อยจิตจาก **สมุทัย** ด้วย **นิโรธานุปัสสนา** ในขณะแห่งวิปัสสนา ๑ เปลื้องปล่อยจิตจาก **ความถือมั่น** ด้วย **ปฏินิสสัคคานุปัสสนา** ในขณะแห่งวิปัสสนา ย่อมมีสติสัมปชัญญะ ย่อมหายใจเข้า และย่อมหายใจออก

เพราะฉะนั้น ในลำดับการเจริญภาวนา (๑) “**สมถภาวนา**” (สมถพละ) เป็นเรื่อง “**วิโมจย จิตฺตํ-เปลื้องจิต**” เพื่อออกจากราคะ กับ (๒) “**วิปัสสนาภาวนา**” (วิปัสสนาพละ) เป็นเรื่อง “**โดยความสิ้นไป-โดยความเสื่อมไป-โดยความสูญ**” นั่นคือ “**ปรากฏถึงความดับไป**” หมายถึง **ปรากฏถึงความพินาศด้วยเห็นความเสื่อมโดยความเป็นสามัญ** เพื่อออกจากอวิชชา

(๕) “**ฤทธิ์ที่แผ่ไปด้วยสมาธิ**” (สมาบัติ ๘) ความละนิเวศน์ ย่อมสำเร็จได้ด้วยปฐมฌาน เพราะเหตุนี้ จึงเป็นฤทธิ์ที่แผ่ไปด้วยสมาธิ ความละวิตกวิจารณ์ ย่อมสำเร็จได้ด้วยทุติยฌาน เพราะเหตุนี้ จึงเป็นฤทธิ์ที่แผ่ไปด้วยสมาธิ ความละปิตติ ย่อมสำเร็จได้ด้วยตติยฌาน เพราะเหตุนี้ จึงเป็นฤทธิ์ที่แผ่ไปด้วยสมาธิ ความละสุขและทุกข์ ย่อมสำเร็จได้ด้วยจตุตถฌาน เพราะเหตุนี้ จึงเป็นฤทธิ์ที่แผ่ไปด้วยสมาธิ ความละรูปสัญญา ปฏิมสัญญา นานัตตสัญญา ย่อมสำเร็จได้ด้วยอากาสาณัญจายตนสมาบัติ เพราะเหตุนี้ จึงเป็นฤทธิ์ที่แผ่ไปด้วยสมาธิ ความละอากาสาณัญจายตนสัญญา ย่อมสำเร็จได้ด้วยวิญญาณัญจายตนสมาบัติ เพราะเหตุนี้ จึงเป็นฤทธิ์ที่แผ่ไปด้วยสมาธิ ความละวิญญาณัญจายตนสัญญา ย่อมสำเร็จได้ด้วยอากิญจัญญายตนสมาบัติ เพราะเหตุนี้ จึงเป็นฤทธิ์ที่แผ่ไปด้วยสมาธิ ความละอากิญจัญญายตนสัญญา ย่อมสำเร็จได้ด้วยเนวสัญญานาสัญญายตนสมาบัติ เพราะเหตุนี้ จึงเป็นฤทธิ์ที่แผ่ไปด้วยสมาธิ ท่านพระสารีบุตร ท่านพระสังขสิริ ท่านพระขานุกโกณฑัญญะอุตตรอุบาสิกา สามาวตอุบาสิกา มีฤทธิ์ที่แผ่ไปด้วยสมาธิ นี้ฤทธิ์ที่แผ่ไปด้วยสมาธิ

(๖) “**ฤทธิ์ของพระอรិยะ**” ภิกษุในศาสนานี้ ถ้าหวังว่า เราพึงมีความสำคัญในสิ่งที่ปฏิเสธว่าเป็นสิ่งไม่ปฏิเสธอยู่ ก็มีความสำคัญในสิ่งที่ปฏิเสธนั้นว่าเป็นสิ่งไม่ปฏิเสธอยู่ ถ้าหวังว่าเราพึงมีความสำคัญในสิ่งที่ไม่ปฏิเสธว่าเป็นสิ่งปฏิเสธอยู่ ก็มีความสำคัญในสิ่งที่ไม่ปฏิเสธว่าเป็นสิ่งปฏิเสธอยู่ ถ้าหวังว่าเราพึงมีความสำคัญในสิ่งที่ปฏิเสธและในสิ่งที่ไม่ปฏิเสธว่าเป็นสิ่งไม่ปฏิเสธอยู่ ก็มีความสำคัญในสิ่งที่ปฏิเสธและในสิ่งที่ไม่ปฏิเสธนั้นว่าเป็นสิ่งไม่ปฏิเสธอยู่ ถ้าหวังว่าเราพึงมีความสำคัญในสิ่งที่ไม่ปฏิเสธและในสิ่งที่ปฏิเสธว่าเป็น

สิ่งปฏิญญอยู่ ก็มีความสำคัญในสิ่งที่ไม่ปฏิญญและในสิ่งที่ปฏิญญว่าเป็นสิ่งปฏิญญอยู่ ถ้าหวังว่า เราพึงเว้น
สิ่งทั้งสองนั้นมีอุเบกขามีสติสัมปชัญญะในสิ่งที่ปฏิญญและในสิ่งที่ไม่ปฏิญญอยู่ ก็เป็นผู้มีอุเบกขามี
สติสัมปชัญญะในสิ่งที่ปฏิญญและในสิ่งที่ไม่ปฏิญญอยู่

ภิกษุมีความสำคัญในสิ่งที่ปฏิญญว่าเป็นสิ่งไม่ปฏิญญอยู่อย่างไร ภิกษุแผ่ไปโดยเมตตา หรือน้อมเข้าไป
โดยความเป็นธาตุ ในสิ่งที่ไม่น่าปรารถนา ภิกษุมีความสำคัญในสิ่งที่ปฏิญญว่าเป็นสิ่งไม่ปฏิญญอยู่อย่างนี้

ภิกษุมีความสำคัญในสิ่งที่ไม่ปฏิญญว่าเป็นสิ่งปฏิญญอยู่อย่างไร ภิกษุแผ่ไปโดยความไม่งาม หรือน้อมเข้าไป
โดยความเป็นของไม่เที่ยงในสิ่งที่น่าปรารถนา ภิกษุมีความสำคัญในสิ่งที่ไม่ปฏิญญ ว่าเป็นสิ่งปฏิญญอยู่
อย่างนี้

ภิกษุมีความสำคัญในสิ่งที่ปฏิญญและในสิ่งที่ไม่ปฏิญญ ว่าเป็นสิ่งไม่ปฏิญญอยู่อย่างไร ภิกษุแผ่ไปโดย
เมตตาหรือน้อมเข้าไปโดยความเป็นธาตุ ในสิ่งทั้งไม่น่าปรารถนาและน่าปรารถนา ภิกษุมีความสำคัญ
ในสิ่งที่ปฏิญญและในสิ่งที่ไม่ปฏิญญว่าเป็นสิ่งไม่ปฏิญญอยู่อย่างนี้

ภิกษุมีความสำคัญในสิ่งที่ไม่ปฏิญญและในสิ่งที่ปฏิญญอยู่อย่างไร ภิกษุแผ่ไปโดยความไม่งาม หรือน้อม
เข้าไปโดยความเป็นของไม่เที่ยงในสิ่งทั้งที่ปรารถนาและไม่น่าปรารถนา ภิกษุมีความสำคัญในสิ่งที่
ไม่ปฏิญญและในสิ่งที่ปฏิญญว่าเป็นสิ่งปฏิญญอยู่อย่างนี้

ภิกษุเว้นสิ่งทั้งสองนั้นมีอุเบกขามีสติสัมปชัญญะในสิ่งที่ปฏิญญ และในสิ่งที่ไม่ปฏิญญอยู่อย่างไร ภิกษุใน
ศาสนานี้ เห็นรูปด้วยจักขุแล้ว ไม่ดีใจ ไม่เสียใจ มีอุเบกขา มีสติสัมปชัญญะอยู่ ฟังเสียงด้วยหู คมกลิ่น
ด้วยจมูก ลิ้มรสด้วยลิ้น ถูกต้อง โภจภูตด้วยกาย ฐฐรรมารมณด้วยใจแล้ว ไม่ดีใจ ไม่เสียใจ มีอุเบกขา
มีสติสัมปชัญญะอยู่ ภิกษุเว้นสิ่งทั้งสองนั้นมีอุเบกขามีสติสัมปชัญญะในสิ่งที่ปฏิญญและในสิ่งที่ไม่
ปฏิญญอยู่อย่างนี้ นี้ฤทธิ์ของพระอรหิยะ

(๗) “**ฤทธิ์เกิดแต่ผลกรรม**” นกทุกชนิด เทวดาทั้งปวง มนุษย์บางพวก วินิปาติกเปรตบางพวกมีฤทธิ์เกิดแต่
ผลกรรม นี้ฤทธิ์เกิดแต่ผลกรรม

(๘) “**ฤทธิ์ของท่านผู้มีบุญ**” พระเจ้าจักรพรรดิ เสด็จเหาะไปในอากาศพร้อมด้วยจตุรงคินีเสนาตลอดจนพวก
ปกครองม้าเป็นที่สุด นี้เป็นฤทธิ์ของท่านผู้มีบุญ ฤทธิ์ของโชติยคฤหบดี ฤทธิ์ของชฎิลคฤหบดี ฤทธิ์ของ
เมณฑกคฤหบดี ฤทธิ์ของโฆสิตคฤหบดี ฤทธิ์ของท่านผู้มีบุญมาก ๕ คน เป็นฤทธิ์ของท่านผู้มีบุญ นี้
ฤทธิ์ของท่านผู้มีบุญ

(๙) “**ฤทธิ์สำเร็จด้วยวิชา**” พวกวิชาธรร้ายวิชาแล้วย่อมเหาะไปได้ แสดงพลข้างบ้าง พลม้าบ้าง พลรถ บ้าง พลราบบ้าง แสดงกองทัพตั้งประชิดกันต่างๆ บ้าง ในอากาศ กลางหาว นี้ฤทธิ์สำเร็จด้วยวิชา คำว่า “**วิชาธร-วิชาธ-วิทยาธร**” หมายถึง “**ผู้ทรงวิทยา**” ผู้มีวิชากายสิทธิ์ ผู้มีฤทธิ์ที่สำเร็จด้วยวิชาอาคม หรือของวิเศษ พ่อมด

(๑๐) “**ชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ**” ดังมีลำดับต่อไปนี้

(๑) “**ญาณในธรรมอันเป็นอุปการะแก่สมาธิ ๘**” คือ “**ธรรมอย่างเดียว**” เป็นเครื่องนำออกของ พระอริยเจ้าทั้งหลาย ได้แก่ **เนกขัมมะ-ความไม่พยาบาท (อพยาบาท) อาโลกสัญญา-ความไม่ฟุ้งซ่าน (อวิกเขปะ)-ความกำหนดกรรม (ธรรมวัดถาน)-ญาณ ความปราโมทย์-กุศลธรรมทั้งปวง** และ “**ญาณในธรรมอันเป็นอันตรายแก่สมาธิ ๘**” คือ “**นิวรณ์**” เป็นเครื่องกั้น ธรรมเครื่องนำออก ได้แก่ **กามฉันทะ-พยาบาท-ถีนมัทธะ-อุทธัจจกุกกัจจะ-วิจิกิจฉา-อวิชา-อโรติ-อกุศลธรรมทั้งปวง** นอกจากนี้ ยังรวมถึง “**ธรรมสมาธิ ๕**” ที่ทำให้เกิดความ ตั้งมั่นในกุศลธรรมในขณะที่เกิด “**จิตตสมาธิ**” ได้แก่ **ปราโมทย์ ปิติ-ปีติ-ปีติ-สุข-สมาธิ**

(๒) “**รูปฌาน**” ได้แก่ **ปฐมฌาน-ทุติยฌาน-ตติยฌาน-จตุตถฌาน**

(๓) “**อรุณฌาน**” ได้แก่ **อากาสนัญญาตนะ-วิญญาณัญญาตนะ-อาภิญญัญญาตนะ-เนวสัญญานาสัญญัญญาตนะ**

(๔) “**มหาวิปัสสนา ๑๘**” ได้แก่ **อนิจจานุปีตสนา-ทุกขานุปีตสนา-อนัตตานุปีตสนา-นิพพิทานุปีตสนา-วิราคานุปีตสนา-นิโรธานุปีตสนา-ปฏินิสัสคคานุปีตสนา-ขยานุปีตสนา-วยานุปีตสนา-วิปริณามานุปีตสนา-อนิมิตตานุปีตสนา-อปปณิหิตานุปีตสนา-สุญญตานุปีตสนา-อธิปัญญาธรรมวิปัสสนา-ยถากุตญาณทัสนะ-อาทีนวานุปีตสนา-ปฏิสังขานุปีตสนา-วิวิฏฐานานุปีตสนา**

(๕) “**มรรค ๔**” ได้แก่ **โสดาปัตติมรรค-สกทาคามีมรรค-อนาคามีมรรค-อรหัตมรรค**

ในธรรมทั้ง ๕ หมวดนี้ แสดงความสำเร็จด้วยฤทธิ์ ดังนี้

(๑) **ความละกามฉันทะ** ย่อมสำเร็จได้ด้วย **เนกขัมมะ** เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ

(๒) **ความละพยาบาท** ย่อมสำเร็จได้ด้วย **ความไม่พยาบาท** เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ

(๓) **ความละถีนมัทธะ** ย่อมสำเร็จได้ด้วย **อาโลกสัญญา** เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ

(๔) **ความละอุทธัจจะ** ย่อมสำเร็จได้ด้วย **ความไม่ฟุ้งซ่าน** เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ

- (๕) ความละวิจิทธิงา ย่อมสำเร็จได้ด้วย การกำหนดธรรม เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ
- (๖) ความละอวิชา ย่อมสำเร็จได้ด้วย ญาณ เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ
- (๗) ความละอริติ ย่อมสำเร็จได้ด้วย ความปราโมทย์ เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ
- (๘) ความละนิรวณั้ทั้งหลาย ย่อมสำเร็จได้ด้วย ปฐมมณ เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ
- (๙) ความละวิตกและวิจาร ย่อมสำเร็จได้ด้วย ทุติยณ เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ
- (๑๐) ความละปีติ ย่อมสำเร็จได้ด้วย ตติยณ เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ
- (๑๑) ความละสุขและทุกขั้ ย่อมสำเร็จได้ด้วย จตุตถณ เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ
- (๑๒) ความละรูปสัญญา ปฏิขสัญญา นานัตตสัญญา ย่อมสำเร็จได้ด้วย อากาสนัญญายตนสมาบัติ เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ
- (๑๓) ความละอากาสนัญญายตนสัญญา ย่อมสำเร็จได้ด้วย วิญญาณัญญายตนสมาบัติ เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ
- (๑๔) ความละวิญญาณัญญายตนสัญญา ย่อมสำเร็จได้ด้วย อากัญญายตนสมาบัติ เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ
- (๑๕) ความละอากัญญายตนสัญญา ย่อมสำเร็จได้ด้วย เนวสัญญานาสัญญายตนสมาบัติ เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ
- (๑๖) ความละนิจสัญญา ย่อมสำเร็จได้ด้วย อนิจจานุปัสสนา เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ
- (๑๗) ความละสุขสัญญา ย่อมสำเร็จได้ด้วย ทุกขานุปัสสนา เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ
- (๑๘) ความละอิตตสัญญา ย่อมสำเร็จได้ด้วย อนัตตานุปัสสนา เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ
- (๑๙) ความละความเพลิตเพลิน ย่อมสำเร็จได้ด้วย นิพพิทานุปัสสนา เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ
- (๒๐) ความละราคะ ย่อมสำเร็จได้ด้วย วิราคานุปัสสนา (ความคลายกำหนด) เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ

- (๒๑) **ความละมุนสัญญา** (กลาปหรือกลุ่มก้อนแห่งนามรูปพร้อมทั้งปัจจัย) ย่อมสำเร็จได้ด้วย **ขยานุปัสสนา** (ความสิ้นไป) เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ
- (๒๒) **ความละสมุทัย** ย่อมสำเร็จได้ด้วย **นิโรธานุปัสสนา** (ความดับไป) เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ
- (๒๓) **ความละความถือมั่น** ย่อมสำเร็จได้ด้วย **ปฏินิสัคคานุปัสสนา** (สละคืน) เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ
- (๒๔) **ความละอายุหนะ** – การทำความเพียรเพื่อประโยชน์แก่สังขาร (อายุหนะ = ความประมวลมา–กรรมอันปรุงแต่งปฏิสนธิสืบต่อกันในระหว่างภพ) ย่อมสำเร็จได้ด้วย **วยานุปัสสนา** (ความเสื่อมไป) เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ
- (๒๕) **ความละฐวสัญญา** – ความสำคัญว่ายั่งยืน ย่อมสำเร็จได้ด้วย **วิปริณามานุปัสสนา** เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ
- (๒๖) **ความละนิमित** (เครื่องหมายสังขารทั้งหมด–สังขารนิमित–วิปลาสนิमित) ย่อมสำเร็จได้ด้วย **อนิมิตตานุปัสสนา** (ไม่ถึงนิमित) เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ
- (๒๗) **ความละปณิธิ** (ความตั้งปรารถนา–ตัมหาปณิธิ) ย่อมสำเร็จได้ด้วย **อัปปณิหิตานุปัสสนา** (ไม่ทำปรารถนา) เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ
- (๒๘) **ความละอภินิเวส** – ความยึดมั่นว่ามีตัวตน ย่อมสำเร็จได้ด้วย **สุญญตานุปัสสนา** (หมดความยึดมั่น) เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ
- (๒๙) **ความละสาราทนาภินิเวส** – ความยึดมั่นด้วยการถือว่าเป็นแก่นสาร ย่อมสำเร็จได้ด้วย **อธิปัญญาธรรมวิปัสสนา** – ความเห็นแจ้งซึ่งธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ
- (๓๐) **ความละสัมโมหาภินิเวส** – ความยึดมั่นด้วยความหลงใหล ย่อมสำเร็จได้ด้วย **ยถาภูตญาณทัสนะ** (ความรู้ความเห็นตามเป็นจริง) เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ
- (๓๑) **ความละอาลัยภินิเวส** – ความยึดมั่นด้วยความอาลัย ย่อมสำเร็จได้ด้วย **อาทิวานุปัสสนา** (เห็นโทษ) เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ
- (๓๒) **ความละอัปปฏิสังขา** – ความไม่พิจารณา ย่อมสำเร็จได้ด้วย **ปฏิสังขานุปัสสนา** (หาทางอุบาย) เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ
- (๓๓) **ความละสัญญาโยคาภินิเวส** – ความยึดมั่นด้วยกิเลสเครื่องประกอบสัตว์ ย่อมสำเร็จได้ด้วย **วิวิฏฐานานุปัสสนา** – ความตามเห็นกามเป็นเครื่องควรหลีกไป (คลายออก) เพราะเหตุนี้จึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วย

- ความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ
- (๓๔) ความละกิลเลสที่ตั้งอยู่ร่วมกันกับทักขิ ย่อมสำเร็จได้ด้วย โสดาปัตติมรรค เพราะเหตุนั้นจึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ
- (๓๕) ความละกิลเลสอย่างหยาบ ย่อมสำเร็จได้ด้วย สกทาคามิมรรค เพราะเหตุนั้นจึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ
- (๓๖) ความละกิลเลสอย่างละเอียด ย่อมสำเร็จได้ด้วย อนาคามิมรรค เพราะเหตุนั้นจึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ
- (๓๗) ความละกิลเลสทั้งปวง ย่อมสำเร็จได้ด้วย อรหัตมรรค เพราะเหตุนั้น จึงชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ ชื่อว่าฤทธิ์ด้วยความว่าสำเร็จ เพราะเหตุแห่งการประกอบชอบในส่วนนั้นๆ

อย่างไรก็ตาม เพื่อให้สะดวกและง่ายในการจดจำ “มหาวิปัสสนา ๑๘” ไปใช้เป็นประโยชน์ในการเจริญวิปัสสนากาวนา ดังรายละเอียดต่อไปนี้

- (๑) “อนิจจานุปัสสนา” คือ การพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง (ญาณวิโมกข์)
- (๒) “ทุกขานุปัสสนา” คือ การพิจารณาเห็นความทุกข์ (ญาณวิโมกข์)
- (๓) “อนัตตานุปัสสนา” คือ การพิจารณาเห็นความไม่ใช่ตัวตน (ญาณวิโมกข์)
- (๔) “นิพพิทานุปัสสนา” คือ การพิจารณาเห็นความเบื่อหน่าย (ญาณวิโมกข์)
- (๕) “วิราคานุปัสสนา” คือ การพิจารณาเห็นความคลายกำหนัด (ญาณวิโมกข์)
- (๖) “นิโรธานุปัสสนา” คือ การพิจารณาเห็นความดับ (ญาณวิโมกข์)
- (๗) “ปฏินิสัคคานุปัสสนา” คือ การพิจารณาเห็นความสลัดคืน (ญาณวิโมกข์)
- (๘) “ขยานุปัสสนา” คือ การพิจารณาเห็นความสิ้นไป
- (๙) “วยานุปัสสนา” คือ การเห็นความเสื่อมไป
- (๑๐) “วิปริณามานุปัสสนา” คือ การพิจารณาเห็นความแปรปรวน
- (๑๑) “อนิมิตตานุปัสสนา” คือ การพิจารณาเห็นความไม่มีเครื่องหมาย (ญาณวิโมกข์)
- (๑๒) “อัปปลิหิตานุปัสสนา” คือ การเห็นธรรมไม่มีที่ตั้ง (ญาณวิโมกข์)
- (๑๓) “สุญญตานุปัสสนา” คือ การพิจารณาเป็นความว่างเปล่า (ญาณวิโมกข์)
- (๑๔) “อธิปัญญาธรรมวิปัสสนา” คือ การพิจารณาเห็นธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง
- (๑๕) “ยถากุตญาณทัสนะ” คือ ความรู้ความเห็นตามความเป็นจริง
- (๑๖) “อาทีนวานุปัสสนา” คือ การพิจารณาเห็นโทษ
- (๑๗) “ปฏิสังขานุปัสสนา” คือ การพิจารณาหาทาง
- (๑๘) “วิวัฏฏณานุปัสสนา” คือ การพิจารณาการเห็นอุบายที่จะหลีกไป

นอกจากนี้ พึงสังเกตถึงการเจริญญาณสมาบัติใน “รูปฌาน ๔” เพื่อสำรอกราคะ ซึ่งอยู่ในขั้นตอน “ฌานวิโมกข์” ซึ่งมีลำดับ ๑๕ ขั้นตอน ที่เป็นอีกหนทางหนึ่งแห่งการบรรลุอริยมรรคที่เกิดขึ้นพร้อมหรือคู่กันกับ “ญาณ ๑๖” (โศฬสญาณ) เพื่อสำรอกอวิชชา ซึ่งอยู่ในขั้นตอน “มหาวิปัสสนา ๑๘” (วิปัสสนาญาณ ๘) อันประกอบด้วย “อนุปัสสนายถาภูตญาณแห่งญาณวิโมกข์” (ข้อ ๑-๗ กับ ข้อ ๑๑-๑๓ เช่น อนิจจานุปัสสนายถาภูตญาณ ปฏิณิเสศคานุปัสสนายถาภูตญาณ หรือ สุธมฺมตานุปัสสนายถาภูตญาณ) นั่นคือ “สมถพละ-ไม่หวั่นไหวในสหชาติธรรมทั้งหลาย” กับ “วิปัสสนาพละ-เห็นธรรมตามเป็นจริง” เป็นธรรมคู่กัน (คำว่า “ปัสสัทธิยูกพาที” คือ องค์ธรรมอันเป็นคู่ๆ ที่มีลักษณะเป็นคู่แห่งความสงบคู่กัน เช่น โลกบาลธรรม ได้แก่ หิริ-ความสะอาดขบ-สะอาดใจต่อการทำความชั่ว และ โอตตัปปะ-ความกลัวบาป-เกรงกลัวต่อความชั่ว ย่อมเป็นเหตุสำคัญทำให้ธรรมคุ้มครองโลกเกิดขึ้น หรือ ภาวนาธรรม ได้แก่ สมถภาวนา และ วิปัสสนาภาวนา ย่อมเป็นเหตุสำคัญทำให้อริยมรรคเกิดขึ้น) ฉะนั้น ผู้บำเพ็ญเพียรภาวนาจึงไม่ควรละเลิกในการเจริญ “โยนิโสมนสิการ” เพื่อพิจารณาหรือมนสิการกรรมฐานทั้งหลาย (กรรมฐาน ๔๐ คือ ธรรมอันเป็นเครื่องฝึกรวมจิต) โดยเฉพาะอย่างยิ่ง “อานาปานสติ” (ข้อ ๑ ในกายนุปัสสนาสติปัฏฐาน) ที่จัดเป็นการกำหนดสติตามพิจารณากาย หรือ “กายสังขารทั้งหลาย” ในขณะนั้น ซึ่งหมายถึง “ลมหายใจเข้า-อัสสาสะ” และ “ลมหายใจออก-ปัสสาสะ” ดังรายละเอียดต่อไปนี้

“ฉานวิโมกข์” แสดงลำดับขั้นการปฏิบัติจำนวน ๑๕ ขั้น ดังนี้

- (๑) เนกขัมมะ เกิด เฝือกามฉันทะ เพราะเหตุนี้จึงเป็นฉาน
- (๒) เนกขัมมะ เกิด พันไป-เผาพันไป เพราะเหตุนี้จึงเป็น ฉานวิโมกข์
- (๓) ธรรม เกิด ย่อมเผา ฉานียุคคละย้อมรู้กิเลสที่เกิดและถูกเผา เพราะเหตุนี้จึงเป็น ฉานวิโมกข์
- (๔) ความไม่พยายาบท เกิด เฝือกความพยายาบท เพราะเหตุนี้จึงเป็นฉาน
- (๕) ความไม่พยายาบท เกิด พันไป-เผาพันไป เพราะเหตุนี้จึงเป็น ฉานวิโมกข์
- (๖) อาโลกสัญญา เกิด เฝือกฉินมิทระ เพราะเหตุนี้จึงเป็นฉาน [จิตสว่างไสวตลอดแม้วันหรือคืน]
- (๗) ความไม่ฟุ้งซ่าน เกิด เฝือกอุทระจจะ เพราะเหตุนี้จึงเป็นฉาน
- (๘) การกำหนดธรรม เกิด เฝือกวิจิกิจฉา เพราะเหตุนี้จึงเป็นฉาน
- (๙) ญาณ เกิด เฝือกวิชา เพราะเหตุนี้จึงเป็นฉาน
- (๑๐) ความปรามิทธิ เกิด เฝือกอรติ [ความ ไม่ยินดีด้วยริษยา] เพราะเหตุนี้จึงเป็นฉาน
- (๑๑) ปฐมฉาน เกิด เฝือกนิวรณ เพราะเหตุนี้จึงเป็นฉาน
- (๑๒) ทุตติยฉาน เกิด เฝือกนิวรณ เพราะเหตุนี้จึงเป็นฉาน
- (๑๓) ตติยฉาน เกิด เฝือกนิวรณ เพราะเหตุนี้จึงเป็นฉาน
- (๑๔) จตุตถฉาน เกิด เฝือกนิวรณ เพราะเหตุนี้จึงเป็นฉาน
- (๑๕) โสดาปัตติมรรค เกิด เฝือกกิเลส เพราะเหตุนี้จึงเป็นฉาน
- (๑๖) สกทคามิมรรค เกิด เฝือกกิเลส เพราะเหตุนี้จึงเป็นฉาน
- (๑๗) อนาคามิมรรค เกิด เฝือกกิเลส เพราะเหตุนี้จึงเป็นฉาน
- (๑๘) อรหัตตมรรค เกิด เฝือกกิเลสทั้งปวง เพราะเหตุนี้จึงเป็นฉาน
- (๑๙) ฉาน เกิด พันไป-เผาพันไป เพราะเหตุนี้จึงเป็น ฉานวิโมกข์

ข้อสังเกตประการหนึ่ง คือ ในขั้นตอนของ “ฉานวิโมกข์” นั้น ไม่ได้เน้นการเจริญ “อรุปฉาน ๔” ได้แก่ อากาสนัญญาตนะ-วิญญาณัญญาตนะ-อากิญจัญญาตนะ-เนวสัญญานาสัญญาตนะ ดังนั้น สมมตติฐานในการเข้าถึงอริยมรรคจึงควรมุ่งเน้นที่ “รูปฉาน ๔” เป็นสำคัญ ได้แก่ ปฐมฉาน-ทุตติยฉาน-ตติยฉาน-จตุตถฉาน แต่ถ้าต้องการให้เกิดฤทธิ์ปาฏิหาริย์ที่สมบูรณ์ก็ต้องเจริญ “ฉานสมาบัติ ๘” ให้ครบทุกประการ เพราะเป็นจิตแห่งอริยบุคคลใน โลกุตตรภูมิ ที่อยู่เหนือ “ภูมิ ๓” ได้แก่ กามาวจรภูมิ-รูปาวจรภูมิ-อรุปาวจรภูมิ

“อาเทศนาปาฏิหาริย์”

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย (๑) ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ย่อมทสใจได้ตามเหตุที่กำหนดว่า ใจของท่านเป็นอย่างนี้ ใจของท่านเป็นประการนี้ จิตของท่านเป็นดังนี้ ถึงแม้ภิกษุนั้นจะทสใจเป็นอันมาก การทสใจนั้นก็คงเป็นอย่างนั้น ไม่เป็นอย่างอื่น ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย (๒) ส่วนภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ไม่ทสใจตามเหตุที่กำหนดเลย แต่เมื่อได้ฟังเสียงของมนุษย์ก็ดี ของอมมนุษย์ก็ดี หรือของเทวดาก็ดี ก็ทสใจได้ว่า ใจของท่านเป็นอย่างนี้ ใจของท่านเป็นประการนี้ จิตของท่านเป็นดังนี้ ถึงแม้ภิกษุนั้นจะทสใจเป็นอันมาก การทสใจนั้นก็คงเป็นอย่างนั้น ไม่เป็นอย่างอื่น ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย (๓) ส่วนภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ไม่ทสใจตามเหตุที่กำหนดเลย และหาได้ฟังเสียงของมนุษย์ ของอมมนุษย์ หรือของเทวดาแล้วทสใจไม่ แต่เมื่อได้ฟังเสียงตรีกตรองของผู้กำลังตรีกตรองอยู่ ก็ทสใจได้ว่า ใจของท่านเป็นอย่างนี้ ใจของท่านเป็นประการนี้ จิตของท่านเป็นดังนี้ ถึงแม้ภิกษุนั้นจะทสใจเป็นอันมาก การทสใจนั้นก็คงเป็นอย่างนั้น ไม่เป็นอย่างอื่น ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย (๔) ส่วนภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ไม่ทสใจตามเหตุที่กำหนดเลย หาได้ฟังเสียงของมนุษย์ ของอมมนุษย์ หรือของเทวดาแล้วทสใจไม่ และหาได้ฟังเสียงตรีกตรองของผู้กำลังตรีกตรองแล้วทสใจไม่ แต่เมื่อกำหนดใจของผู้เข้าสมาธิอันไม่มีวิตกไม่มีวิจารณ์ ด้วยใจของตนแล้วก็รู้ได้ว่า ท่านผู้นี้ตั้งมโนสังขารไว้ อย่างไรก็ดี ก็จักตรีกถึงวิตกชื่อนั้นในระหว่างจิตนี้เท่านั้น ถึงแม้ภิกษุนั้นจะทสใจเป็นอันมาก การทสใจนั้นก็คงเป็นอย่างนั้น ไม่เป็นอย่างอื่น ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า “อาเทศนาปาฏิหาริย์”

“อนุศาสนีปาฏิหาริย์”

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย ก็ภิกษุบางรูปในธรรมวินัยนี้ ย่อมพร่ำสอนอย่างนี้ว่า จงตรีกอย่างนี้ อย่าตรีกอย่างนั้น จงมนสิการอย่างนี้ อย่ามนสิการอย่างนั้น จงละธรรมนี้ จงเข้าถึงธรรมนี้อยู่เถิด ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย นี้เรียกว่า “อนุศาสนีปาฏิหาริย์” ดังมีลำดับต่อไปนี้

(๑) “ญาณในธรรมอันเป็นอุปการะแก่สมาธิ ๘” คือ “ธรรมอย่างเดียว” เป็นเครื่องนำออกของ พระอริยเจ้าทั้งหลาย ได้แก่ เนกขัมมะ-ความไม่พยายาท (อัพยายาท) อาโลกสัญญา-ความไม่ฟุ้งซ่าน (อวิกเขปะ) -ความกำหนดธรรม (ธรรมวัตถาน) -ญาณ ความปราโมทย์-กุศลธรรมทั้งปวง และ “ญาณในธรรมอันเป็นอันตรายแก่สมาธิ ๘” คือ “นิเวธ” เป็นเครื่องกั้น ธรรมเครื่องนำออก ได้แก่ กามฉันทะ-พยายาท-ถีนมัทธะ-อุทธัจจกุกกุจจะ-วิกิฉฉา-อวิชา-อติ-อกุศลธรรมทั้งปวง

(๒) “รูปฌาน” ได้แก่ ปฐมฌาน-ทุติยฌาน-ตติยฌาน-จตุตถฌาน

(๓) “อรุณ” ได้แก่ อากาสนัญญาตนะ-วิญญาณัญญาตนะ-อาภิญญัญญาตนะ-เนวสัญญานาสัญญาตนะ

(๔) “มหาวิปัสสนา ๑๘” ได้แก่ อนิจจานุปัสสนา-ทุกขานุปัสสนา-อนัตตานุปัสสนา-นิพพิทานุปัสสนา-วิราคานุปัสสนา-นิโรธานุปัสสนา-ปฏินิสสัคคานุปัสสนา-ขยานุปัสสนา-วยานุปัสสนา-วิปริณามานุปัสสนา-อนิมิตตานุปัสสนา-อัปปริหานุปัสสนา-สุญญตานุปัสสนา

นา-อธิปัญญาธรรมวิปัสสนา-ยถาภูตญาณทัสนะ-อาทีนวานุปัสสนา-ปฏิสังขานุปัสสนา-
วิวัฏฏณานุปัสสนา

(๕) “มรรค ๔” ได้แก่ โสคาปัตติมรรค-สกทาคามิมรรค-อนาคามิมรรค-อรหัตมรรค

ในธรรมทั้ง ๕ หมวดนี้ แสดงความสำเร็จด้วยฤทธิ์แห่งคำสอนพระศาสดา ดังนี้

- (๑) “เนกขัมมะ” (ความปลื้กตัวปลื้กใจจากกาม) ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” และ “เนกขัมมะ” ย่อมกำจัด “กามฉันทะ” ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” คนเหล่าใดประกอบด้วยเนกขัมมะนั้น คนเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้มีจิตหมจดจด มีความดำริไม่ขุ่นมัว เพราะฉะนั้น “เนกขัมมะ” จึงเป็น “อาเทศนาปาฏิหาริย์” และเนกขัมมะนั้น ท่านทั้งหลายพึงเสพออย่างนี้ พึงเจริญอย่างนี้ พึงทำให้มากอย่างนี้ พึงตั้งสติอันเป็นธรรมสมควรแก่ “เนกขัมมะ” นั้นไว้ให้มั่นอย่างนี้ เพราะฉะนั้น “เนกขัมมะ” จึงเป็น “อนุศาสนีปาฏิหาริย์”
- (๒) “ความไม่พยายาท” (อพยายาท) ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” และ “ความไม่พยายาท” ย่อมกำจัด “พยายาท” ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” คนเหล่าใดประกอบด้วย “ความไม่พยายาท” นั้น คนเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้มีจิตหมจดจด มีความดำริไม่ขุ่นมัว เพราะฉะนั้น “ความไม่พยายาท” จึงเป็น “อาเทศนาปาฏิหาริย์” และ “ความไม่พยายาท” นั้น ท่านทั้งหลายพึงเสพออย่างนี้ พึงเจริญอย่างนี้ พึงทำให้มากอย่างนี้ พึงตั้งสติอันเป็นธรรมสมควรแก่ “ความไม่พยายาท” นั้นไว้ให้มั่นอย่างนี้ เพราะฉะนั้น “ความไม่พยายาท” จึงเป็น “อนุศาสนีปาฏิหาริย์”
- (๓) “อาโลกสัญญา” (ตั้งสัญญาว่าเป็นกลางวัน มีใจเปิดเผย ไม่มีอะไรหุ้มห่อ เจริญจิตให้มีแสงสว่างว่า กลางวันฉันใด กลางคืนฉันนั้น กลางคืนฉันใด กลางวันฉันนั้น = แสงสว่างแห่งปัญญาหยั่งรู้) ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” และ “อาโลกสัญญา” ย่อมกำจัด “ถีนมิทชะ” ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” คนเหล่าใดประกอบด้วย “อาโลกสัญญา” นั้น คนเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้มีจิตหมจดจด มีความดำริไม่ขุ่นมัว เพราะฉะนั้น “อาโลกสัญญา” จึงเป็น “อาเทศนาปาฏิหาริย์” และ “อาโลกสัญญา” นั้น ท่านทั้งหลายพึงเสพออย่างนี้ พึงเจริญอย่างนี้ พึงทำให้มากอย่างนี้ พึงตั้งสติอันเป็นธรรมสมควรแก่ “อาโลกสัญญา” นั้นไว้ให้มั่นอย่างนี้ เพราะฉะนั้น “อาโลกสัญญา” จึงเป็น “อนุศาสนีปาฏิหาริย์”
- (๔) “ความไม่ฟุ้งซ่าน” (อวิกเขปะ) ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” และ “ความไม่ฟุ้งซ่าน” ย่อมกำจัด “อุทธัจจะ” ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” คนเหล่าใดประกอบด้วย “ความไม่ฟุ้งซ่าน” นั้น คนเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้มีจิตหมจดจด มีความดำริไม่ขุ่นมัว เพราะฉะนั้น “ความไม่ฟุ้งซ่าน” จึงเป็น “อาเทศนาปาฏิหาริย์” และ “ความไม่ฟุ้งซ่าน” นั้น ท่านทั้งหลาย พึงเสพออย่างนี้ พึงเจริญอย่างนี้ พึงทำให้มากอย่างนี้ พึงตั้งสติอันเป็นธรรมสมควรแก่ “ความไม่ฟุ้งซ่าน” นั้นไว้ให้มั่นอย่างนี้ เพราะฉะนั้น “ความไม่ฟุ้งซ่าน” จึงเป็น “อนุศาสนีปาฏิหาริย์”

- (๑๑) “จตุตถฌาน” ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” และ “จตุตถฌาน” ย่อมกำจัด “สุขและทุกข์” ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” คนเหล่าใดประกอบด้วย “จตุตถฌาน” นั้น คนเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้มีจิตหมดจด มีความดำริไม่ขุ่นมัว เพราะฉะนั้น “จตุตถฌาน” จึงเป็น “อาเทศนาปาฏิหาริย์” และ “จตุตถฌาน” นั้น ท่านทั้งหลาย ฟังเสพออย่างนี้ ฟังเจริญอย่างนี้ ฟังทำให้มากอย่างนี้ ฟังตั้งสติอันเป็นธรรมสมควรแก่ “จตุตถฌาน” นั้น ไว้ให้มั่นอย่างนี้ เพราะฉะนั้น “จตุตถฌาน” จึงเป็น “อนุศาสนีปาฏิหาริย์”
- (๑๒) “อากาสนัญญายตนสมาบัติ” (ความว่างเปล่าของอากาศ) ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” และ “อากาสนัญญายตนสมาบัติ” ย่อมกำจัด “รูปสัญญา ปุณฺณสัญญา นานัตตสัญญา” ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” คนเหล่าใดประกอบด้วย “อากาสนัญญายตนสมาบัติ” นั้น คนเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้มีจิตหมดจด มีความดำริไม่ขุ่นมัว เพราะฉะนั้น “อากาสนัญญายตนสมาบัติ” จึงเป็น “อาเทศนาปาฏิหาริย์” และ “อากาสนัญญายตนสมาบัติ” นั้น ท่านทั้งหลาย ฟังเสพออย่างนี้ ฟังเจริญอย่างนี้ ฟังทำให้มากอย่างนี้ ฟังตั้งสติอันเป็นธรรมสมควรแก่ “อากาสนัญญายตนสมาบัติ” นั้น ไว้ให้มั่นอย่างนี้ เพราะฉะนั้น “อากาสนัญญายตนสมาบัติ” จึงเป็น “อนุศาสนีปาฏิหาริย์”
- (๑๓) “วิญญาณัญญายตนสมาบัติ” (วิญญาณว่างเปล่า) ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” และ “วิญญาณัญญายตนสมาบัติ” ย่อมกำจัด “อากาสนัญญายตนสมาบัติ” ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” คนเหล่าใดประกอบด้วย “วิญญาณัญญายตนสมาบัติ” นั้น คนเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้มีจิตหมดจด มีความดำริไม่ขุ่นมัว เพราะฉะนั้น “วิญญาณัญญายตนสมาบัติ” จึงเป็น “อาเทศนาปาฏิหาริย์” และ “วิญญาณัญญายตนสมาบัติ” นั้น ท่านทั้งหลาย ฟังเสพออย่างนี้ ฟังเจริญอย่างนี้ ฟังทำให้มากอย่างนี้ ฟังตั้งสติอันเป็นธรรมสมควรแก่ “วิญญาณัญญายตนสมาบัติ” นั้น ไว้ให้มั่นอย่างนี้ เพราะฉะนั้น “วิญญาณัญญายตนสมาบัติ” จึงเป็น “อนุศาสนีปาฏิหาริย์”
- (๑๔) “อากิญจัญญายตนสมาบัติ” (ไม่มีอะไรเหลือสักน้อยหนึ่งเป็นอารมณ์-ไม่มีอะไรเหลือ) ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” และ “อากิญจัญญายตนสมาบัติ” ย่อมกำจัด “วิญญาณัญญายตนสัญญา” ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” คนเหล่าใดประกอบด้วย “อากิญจัญญายตนสมาบัติ” นั้น คนเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้มีจิตหมดจด มีความดำริไม่ขุ่นมัว เพราะฉะนั้น “อากิญจัญญายตนสมาบัติ” จึงเป็น “อาเทศนาปาฏิหาริย์” และ “อากิญจัญญายตนสมาบัติ” นั้น ท่านทั้งหลาย ฟังเสพออย่างนี้ ฟังเจริญอย่างนี้ ฟังทำให้มากอย่างนี้ ฟังตั้งสติอันเป็นธรรมสมควรแก่ “อากิญจัญญายตนสมาบัติ” นั้น ไว้ให้มั่นอย่างนี้ เพราะฉะนั้น “อากิญจัญญายตนสมาบัติ” จึงเป็น “อนุศาสนีปาฏิหาริย์”
- (๑๕) “เนวสัณฺญาณาสัณฺญายตนสมาบัติ” (มีสัญญาที่ไม่ใช่ ไม่มีสัญญาที่ไม่ใช่) ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” และ “เนวสัณฺญาณาสัณฺญายตนสมาบัติ” ย่อมกำจัด “อากิญจัญญายตนสัญญา” ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” คนเหล่าใดประกอบด้วย “เนวสัณฺญาณาสัณฺญายตนสมาบัติ” นั้น คนเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้มีจิตหมดจด มีความดำริไม่ขุ่นมัว เพราะฉะนั้น “เนวสัณฺญาณาสัณฺญายตนสมาบัติ” จึงเป็น “อาเทศนาปาฏิหาริย์” และ “เนวสัณฺญาณาสัณฺญายตนสมาบัติ” นั้น ท่านทั้งหลาย ฟังเสพออย่างนี้ ฟังเจริญอย่างนี้ ฟังทำให้มากอย่างนี้ ฟังตั้งสติอันเป็นธรรมสมควรแก่ “เนวสัณฺญาณาสัณฺญายตนสมาบัติ” นั้น ไว้

ให้มันอย่างนี้ เพราะฉะนั้น “เนวสัจญานาสัจญายตนสมาบัติ” จึงเป็น “อนุศาสนิปาฏิหาริย์”

(๑๖) “อนิจจานุปัสสนา” (การพิจารณาเห็นความไม่เที่ยง) ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” และ “อนิจจานุปัสสนา” ย่อมกำจัด “นิจสัจญา” ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” ชนเหล่าใดประกอบด้วย “อนิจจานุปัสสนา” นั้น ชนเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้มีจิตหมจดจิด มีความดำริไม่ขุ่นมัว เพราะฉะนั้น “อนิจจานุปัสสนา” จึงเป็น “อาเทศนาปาฏิหาริย์” และ “อนิจจานุปัสสนา” นั้น ท่านทั้งหลาย พึงเสพออย่างนี้ พึงเจริญอย่างนี้ พึงทำให้มากอย่างนี้ พึงตั้งสติอันเป็นธรรมสมควรแก่ “อนิจจานุปัสสนา” นั้นไว้ให้มันอย่างนี้ เพราะฉะนั้น “อนิจจานุปัสสนา” จึงเป็น “อนุศาสนิปาฏิหาริย์”

(๑๗) “ทุกขานุปัสสนา” (การพิจารณาเห็นสังขารเป็นทุกข์) ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” และ “ทุกขานุปัสสนา” ย่อมกำจัด “สุขสัจญา” ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” ชนเหล่าใดประกอบด้วย “ทุกขานุปัสสนา” นั้น ชนเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้มีจิตหมจดจิด มีความดำริไม่ขุ่นมัว เพราะฉะนั้น “ทุกขานุปัสสนา” จึงเป็น “อาเทศนาปาฏิหาริย์” และ “ทุกขานุปัสสนา” นั้น ท่านทั้งหลาย พึงเสพออย่างนี้ พึงเจริญอย่างนี้ พึงทำให้มากอย่างนี้ พึงตั้งสติอันเป็นธรรมสมควรแก่ “ทุกขานุปัสสนา” นั้นไว้ให้มันอย่างนี้ เพราะฉะนั้น “ทุกขานุปัสสนา” จึงเป็น “อนุศาสนิปาฏิหาริย์”

(๑๘) “อนัตตานุปัสสนา” (การพิจารณาเห็นความไม่มีตัวตน) ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” และ “อนัตตานุปัสสนา” ย่อมกำจัด “อัตตสัจญา” ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” ชนเหล่าใดประกอบด้วย “อนัตตานุปัสสนา” นั้น ชนเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้มีจิตหมจดจิด มีความดำริไม่ขุ่นมัว เพราะฉะนั้น “อนัตตานุปัสสนา” จึงเป็น “อาเทศนาปาฏิหาริย์” และ “อนัตตานุปัสสนา” นั้น ท่านทั้งหลาย พึงเสพออย่างนี้ พึงเจริญอย่างนี้ พึงทำให้มากอย่างนี้ พึงตั้งสติอันเป็นธรรมสมควรแก่ “อนัตตานุปัสสนา” นั้นไว้ให้มันอย่างนี้ เพราะฉะนั้น “อนัตตานุปัสสนา” จึงเป็น “อนุศาสนิปาฏิหาริย์”

(๑๙) “นิพพิทานุปัสสนา” (พิจารณาความเบื่อหน่ายในสังขารทั้งหลาย) ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” และ “นิพพิทานุปัสสนา” ย่อมกำจัด “นันทิสัจญา” ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” ชนเหล่าใดประกอบด้วย “นิพพิทานุปัสสนา” นั้น ชนเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้มีจิตหมจดจิด มีความดำริไม่ขุ่นมัว เพราะฉะนั้น “นิพพิทานุปัสสนา” จึงเป็น “อาเทศนาปาฏิหาริย์” และ “นิพพิทานุปัสสนา” นั้น ท่านทั้งหลาย พึงเสพออย่างนี้ พึงเจริญอย่างนี้ พึงทำให้มากอย่างนี้ พึงตั้งสติอันเป็นธรรมสมควรแก่ “นิพพิทานุปัสสนา” นั้นไว้ให้มันอย่างนี้ เพราะฉะนั้น “นิพพิทานุปัสสนา” จึงเป็น “อนุศาสนิปาฏิหาริย์”

(๒๐) “วิราคานุปัสสนา” (การพิจารณาเห็นความคลายกำหนด) ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” และ “วิราคานุปัสสนา” ย่อมกำจัด “ราคสัจญา” ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” ชนเหล่าใดประกอบด้วย “วิราคานุปัสสนา” นั้น ชนเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้มีจิตหมจดจิด มีความดำริไม่ขุ่นมัว เพราะฉะนั้น “วิราคานุปัสสนา” จึงเป็น “อาเทศนาปาฏิหาริย์” และ “วิราคานุปัสสนา” นั้น ท่านทั้งหลาย พึงเสพออย่างนี้ พึงเจริญอย่างนี้ พึงทำให้มากอย่างนี้ พึงตั้งสติอันเป็นธรรมสมควรแก่ “วิราคานุปัสสนา” นั้นไว้ให้มันอย่างนี้ เพราะฉะนั้น “วิราคานุปัสสนา” จึงเป็น “อนุศาสนิปาฏิหาริย์”

(๒๑) “นิโรธานุปัสสนา” (การพิจารณาเห็นความดับไป) ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” และ “นิโรธานุปัสสนา” ย่อมกำจัด “สมุทฺยสังยุตฺตา” ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” ชนเหล่าใดประกอบด้วย “นิโรธานุปัสสนา” นั้น ชนเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้มีจิตหมดจด มีความดำริไม่ขุ่นมัว เพราะฉะนั้น “นิโรธานุปัสสนา” จึงเป็น “อาทศนาปาฏิหาริย์” และ “นิโรธานุปัสสนา” นั้น ท่านทั้งหลาย พึงเสพออย่างนี้ พึงเจริญอย่างนี้ พึงทำให้มากอย่างนี้ พึงตั้งสติอันเป็นธรรมสมควรแก่ “นิโรธานุปัสสนา” นั้น ไว้ให้มั่นอย่างนี้ เพราะฉะนั้น “นิโรธานุปัสสนา” จึงเป็น “อนุศาสน์ปาฏิหาริย์”

(๒๒) “ปฏินิสสัคคานุปัสสนา” (พิจารณาความถือมั่นตั้งไว้ด้วยความถือยึดมั่น) ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” และ “ปฏินิสสัคคานุปัสสนา” ย่อมกำจัด “อาทธานสังยุตฺตา” (ความสำคัญโดยความถือมั่น) ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” ชนเหล่าใดประกอบด้วย “ปฏินิสสัคคานุปัสสนา” นั้น ชนเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้มีจิตหมดจด มีความดำริไม่ขุ่นมัว เพราะฉะนั้น “ปฏินิสสัคคานุปัสสนา” จึงเป็น “อาทศนาปาฏิหาริย์” และ “ปฏินิสสัคคานุปัสสนา” นั้น ท่านทั้งหลาย พึงเสพออย่างนี้ พึงเจริญอย่างนี้ พึงทำให้มากอย่างนี้ พึงตั้งสติอันเป็นธรรมสมควรแก่ “ปฏินิสสัคคานุปัสสนา” นั้น ไว้ให้มั่นอย่างนี้ เพราะฉะนั้น “ปฏินิสสัคคานุปัสสนา” จึงเป็น “อนุศาสน์ปาฏิหาริย์”

(๒๓) “ขยานุปัสสนา” (การพิจารณาเห็นความสิ้นไป) ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” และ “ขยานุปัสสนา” ย่อมกำจัด “ฉนสังยุตฺตา” (ก้อน) ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” ชนเหล่าใดประกอบด้วย “ขยานุปัสสนา” นั้น ชนเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้มีจิตหมดจด มีความดำริไม่ขุ่นมัว เพราะฉะนั้น “ขยานุปัสสนา” จึงเป็น “อาทศนาปาฏิหาริย์” และ “ขยานุปัสสนา” นั้น ท่านทั้งหลาย พึงเสพออย่างนี้ พึงเจริญอย่างนี้ พึงทำให้มากอย่างนี้ พึงตั้งสติอันเป็นธรรมสมควรแก่ “ขยานุปัสสนา” นั้น ไว้ให้มั่นอย่างนี้ เพราะฉะนั้น “ขยานุปัสสนา” จึงเป็น “อนุศาสน์ปาฏิหาริย์”

(๒๔) “วยานุปัสสนา” (การเห็นความเสื่อมไป) ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” และ “วยานุปัสสนา” ย่อมกำจัด “อายุหนะ” (การทำคามเพียรเพื่อประโยชน์แก่สังขาร—ด้วยพิจารณาเห็นความเสื่อม—การประมวลอายุ) ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” ชนเหล่าใดประกอบด้วย “วยานุปัสสนา” นั้น ชนเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้มีจิตหมดจด มีความดำริไม่ขุ่นมัว เพราะฉะนั้น “วยานุปัสสนา” จึงเป็น “อาทศนาปาฏิหาริย์” และ “วยานุปัสสนา” นั้น ท่านทั้งหลาย พึงเสพออย่างนี้ พึงเจริญอย่างนี้ พึงทำให้มากอย่างนี้ พึงตั้งสติอันเป็นธรรมสมควรแก่ “วยานุปัสสนา” นั้น ไว้ให้มั่นอย่างนี้ เพราะฉะนั้น “วยานุปัสสนา” จึงเป็น “อนุศาสน์ปาฏิหาริย์”

(๒๕) “วิปริณามานุปัสสนา” (การพิจารณาเห็นความแปรปรวน) ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” และ “วิปริณามานุปัสสนา” ย่อมกำจัด “ฐวสังยุตฺตา” (ความสำคัญว่ายังยืนด้วยพิจารณาเห็นความแปรปรวน) ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” ชนเหล่าใดประกอบด้วย “วิปริณามานุปัสสนา” นั้น ชนเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้มีจิตหมดจด มีความดำริไม่ขุ่นมัว เพราะฉะนั้น “วิปริณามานุปัสสนา” จึงเป็น “อาทศนาปาฏิหาริย์” และ “วิปริณามานุปัสสนา” นั้น ท่านทั้งหลาย พึงเสพออย่างนี้ พึงเจริญอย่างนี้ พึงทำให้มากอย่างนี้ พึงตั้งสติอันเป็นธรรมสมควรแก่ “วิปริณามานุปัสสนา” นั้น ไว้ให้มั่นอย่างนี้ เพราะฉะนั้น “วิ

ปริณามานุปัสสนา” จึงเป็น “อนุศาสนิปาฏิหาริย์”

(๒๖) “อนิมิตตานุปัสสนา” (การพิจารณาเห็นความไม่มีเครื่องหมาย) ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” และ “อนิมิตตานุปัสสนา” ย่อมกำจัด “นิมิตตสัญญา” ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” ชนเหล่าใด ประกอบด้วย “อนิมิตตานุปัสสนา” นั้น ชนเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้มีจิตหมัดจด มีความดำริไม่ขุ่นมัว เพราะฉะนั้น “อนิมิตตานุปัสสนา” จึงเป็น “อาเทศนาปาฏิหาริย์” และ “อนิมิตตานุปัสสนา” นั้น ท่านทั้งหลาย พึงเสพออย่างนี้ พึงเจริญอย่างนี้ พึงทำให้มากอย่างนี้ พึงตั้งสติอันเป็นธรรมสมควรแก่ “อนิมิตตานุปัสสนา” นั้น ไว้ให้มั่นอย่างนี้ เพราะฉะนั้น “อนิมิตตานุปัสสนา” จึงเป็น “อนุศาสนิปาฏิหาริย์”

(๒๗) “อัปป์ลิตตานุปัสสนา” (การเห็นธรรมไม่มีที่ตั้ง) ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” และ “อัปป์ลิตตานุปัสสนา” ย่อมกำจัด “ปป์ลิตสัญญา” ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” ชนเหล่าใด ประกอบด้วย “อัปป์ลิตตานุปัสสนา” นั้น ชนเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้มีจิตหมัดจด มีความดำริไม่ขุ่นมัว เพราะฉะนั้น “อัปป์ลิตตานุปัสสนา” จึงเป็น “อาเทศนาปาฏิหาริย์” และ “อัปป์ลิตตานุปัสสนา” นั้น ท่านทั้งหลาย พึงเสพออย่างนี้ พึงเจริญอย่างนี้ พึงทำให้มากอย่างนี้ พึงตั้งสติอันเป็นธรรมสมควรแก่ “อัปป์ลิตตานุปัสสนา” นั้น ไว้ให้มั่นอย่างนี้ เพราะฉะนั้น “อัปป์ลิตตานุปัสสนา” จึงเป็น “อนุศาสนิปาฏิหาริย์”

(๒๘) “สุญญตานุปัสสนา” (การพิจารณาเป็นความว่างเปล่า) ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” และ “สุญญตานุปัสสนา” ย่อมกำจัด “ภินิเวสสัญญา” (ความสำคัญโดยความยึดมั่น) ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” ชนเหล่าใด ประกอบด้วย “สุญญตานุปัสสนา” นั้น ชนเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้มีจิตหมัดจด มีความดำริไม่ขุ่นมัว เพราะฉะนั้น “สุญญตานุปัสสนา” จึงเป็น “อาเทศนาปาฏิหาริย์” และ “สุญญตานุปัสสนา” นั้น ท่านทั้งหลาย พึงเสพออย่างนี้ พึงเจริญอย่างนี้ พึงทำให้มากอย่างนี้ พึงตั้งสติอันเป็นธรรมสมควรแก่ “สุญญตานุปัสสนา” นั้น ไว้ให้มั่นอย่างนี้ เพราะฉะนั้น “สุญญตานุปัสสนา” จึงเป็น “อนุศาสนิปาฏิหาริย์”

(๒๙) “อธิปัญญาธรรมวิปัสสนา” (ความเห็นแจ้งซึ่งธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง) ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” และ “อธิปัญญาธรรมวิปัสสนา” ย่อมกำจัด “สาราทานภินิเวส” (ความยึดมั่นด้วยการถือว่าเป็นแก่นสาร) ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” ชนเหล่าใด ประกอบด้วย “อธิปัญญาธรรมวิปัสสนา” นั้น ชนเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้มีจิตหมัดจด มีความดำริไม่ขุ่นมัว เพราะฉะนั้น “อธิปัญญาธรรมวิปัสสนา” จึงเป็น “อาเทศนาปาฏิหาริย์” และ “อธิปัญญาธรรมวิปัสสนา” นั้น ท่านทั้งหลาย พึงเสพออย่างนี้ พึงเจริญอย่างนี้ พึงทำให้มากอย่างนี้ พึงตั้งสติอันเป็นธรรมสมควรแก่ “อธิปัญญาธรรมวิปัสสนา” นั้น ไว้ให้มั่นอย่างนี้ เพราะฉะนั้น “อธิปัญญาธรรมวิปัสสนา” จึงเป็น “อนุศาสนิปาฏิหาริย์”

(๓๐) “ยถากุตญาณทัสนะ” (ความรู้ความเห็นตามความเป็นจริง) ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” และ “ยถากุตญาณทัสนะ” ย่อมกำจัด “สัมโมหาภินิเวส” (ความยึดมั่นด้วยความหลงใหล) ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” ชนเหล่าใด ประกอบด้วย “ยถากุตญาณทัสนะ” นั้น ชนเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้มีจิตหมัดจด มีความดำริไม่ขุ่นมัว เพราะฉะนั้น “ยถากุตญาณทัสนะ” จึงเป็น “อาเทศนาปาฏิหาริย์” และ “ยถากุตญาณทัสนะ” นั้น ท่านทั้งหลาย พึงเสพออย่างนี้ พึงเจริญอย่างนี้ พึงทำให้มากอย่างนี้ พึงตั้งสติอัน

เป็นธรรมสมควรแก่ “ยถาภูตญาณทัสนะ” นั้น ไว้ให้มันอย่างนี้ เพราะฉะนั้น “ยถาภูตญาณทัสนะ” จึง เป็น “อนุศาสนิปาฏิหาริย์”

(๓๑) “อาทีนวานุปัสสนา” (การพิจารณาเห็นโทษ) ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” และ “อาทีนวานุปัสสนา” ย่อมกำจัด “อาลยาภินิวาส” (ความยึดมั่นด้วยความอาลัย) ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” ชนเหล่าใดประกอบด้วย “อาทีนวานุปัสสนา” นั้น ชนเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้มีจิตหมจด มีความดำริไม่ ขุ่นมัว เพราะฉะนั้น “อาทีนวานุปัสสนา” จึงเป็น “อาเทศนาปาฏิหาริย์” และ “อาทีนวานุปัสสนา” นั้น ท่านทั้งหลาย ฟังเสพออย่างนี้ ฟังเจริญอย่างนี้ ฟังทำให้มากอย่างนี้ ฟังตั้งสติอันเป็นธรรมสมควรแก่ “อาทีนวานุปัสสนา” นั้น ไว้ให้มันอย่างนี้ เพราะฉะนั้น “อาทีนวานุปัสสนา” จึงเป็น “อนุศาสนิปาฏิหาริย์”

(๓๒) “ปฏิสังขานุปัสสนา” (การพิจารณาหาทาง) ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” และ “ปฏิสังขานุปัสสนา” ย่อมกำจัด “อัปปฏิสังขา” (ความไม่พิจารณา) ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” ชนเหล่าใด ประกอบด้วย “ปฏิสังขานุปัสสนา” นั้น ชนเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้มีจิตหมจด มีความดำริไม่ขุ่นมัว เพราะฉะนั้น “ปฏิสังขานุปัสสนา” จึงเป็น “อาเทศนาปาฏิหาริย์” และ “ปฏิสังขานุปัสสนา” นั้น ท่านทั้งหลาย ฟังเสพออย่างนี้ ฟังเจริญอย่างนี้ ฟังทำให้มากอย่างนี้ ฟังตั้งสติอันเป็นธรรมสมควรแก่ “ปฏิสังขานุปัสสนา” นั้น ไว้ให้มันอย่างนี้ เพราะฉะนั้น “ปฏิสังขานุปัสสนา” จึงเป็น “อนุศาสนิปาฏิหาริย์”

(๓๓) “วิวัฏฏณานุปัสสนา” (ความตามเห็นกามเป็นเครื่องควรสลักไป-การพิจารณาการเห็นอุบายที่จะสลักไป) ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” และ “วิวัฏฏณานุปัสสนา” ย่อมกำจัด “สังโยคาภินิวาส” (ความยึดมั่นด้วยกิเลสเครื่องประกอบสัตว์) ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” ชนเหล่าใดประกอบด้วย “วิวัฏฏณานุปัสสนา” นั้น ชนเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้มีจิตหมจด มีความดำริไม่ขุ่นมัว เพราะฉะนั้น “วิวัฏฏณานุปัสสนา” จึงเป็น “อาเทศนาปาฏิหาริย์” และ “วิวัฏฏณานุปัสสนา” นั้น ท่านทั้งหลาย ฟังเสพออย่างนี้ ฟังเจริญอย่างนี้ ฟังทำให้มากอย่างนี้ ฟังตั้งสติอันเป็นธรรมสมควรแก่ “วิวัฏฏณานุปัสสนา” นั้น ไว้ให้มันอย่างนี้ เพราะฉะนั้น “วิวัฏฏณานุปัสสนา” จึงเป็น “อนุศาสนิปาฏิหาริย์”

(๓๔) “โศคาปัตติมรรค” ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” และ “โศคาปัตติมรรค” ย่อมกำจัด “กิเลสที่ตั้งอยู่ร่วมกันกับทัญญู” (สักกายทัญญู-วิจิกิจฉา-สีลพทปรามาส-ทัญญานุสัย-วิจิกิจฉานุสัย) ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” ชนเหล่าใดประกอบด้วย “โศคาปัตติมรรค” นั้น ชนเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้มีจิตหมจด มีความดำริไม่ขุ่นมัว เพราะฉะนั้น “โศคาปัตติมรรค” จึงเป็น “อาเทศนาปาฏิหาริย์” และ “โศคาปัตติมรรค” นั้น ท่านทั้งหลาย ฟังเสพออย่างนี้ ฟังเจริญอย่างนี้ ฟังทำให้มากอย่างนี้ ฟังตั้งสติอันเป็นธรรมสมควรแก่ “โศคาปัตติมรรค” นั้น ไว้ให้มันอย่างนี้ เพราะฉะนั้น “โศคาปัตติมรรค” จึงเป็น “อนุศาสนิปาฏิหาริย์”

(๓๕) “สกทาคามิมรรค” ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” และ “สกทาคามิมรรค” ย่อมกำจัด “กิเลสหายาๆ” (กามราคสังโยชน์-ปฏิฆสังโยชน์อย่างหายา-กามราคานุสัย-ปฏิฆานุสัยอย่างหายา) ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” ชนเหล่าใดประกอบด้วย “สกทาคามิมรรค” นั้น ชนเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้มีจิตหมจด มีความดำริไม่ขุ่นมัว เพราะฉะนั้น “สกทาคามิมรรค” จึงเป็น “อาเทศนาปาฏิหาริย์” และ

“สกทาคามีมรรค” นั้น ท่านทั้งหลาย ฟังเสพออย่างนี้ ฟังเจริญอย่างนี้ ฟังทำให้มากอย่างนี้ ฟังตั้งสติอันเป็นธรรมสมควรแก่ “สกทาคามีมรรค” นั้น ไว้ให้มั่นอย่างนี้ เพราะฉะนั้น “สกทาคามีมรรค” จึงเป็น “อนุศาสนีปาฏิหาริย์”

(๓๖) “อนาคามีมรรค” ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” และ “อนาคามีมรรค” ย่อมกำจัด “กิเลสละเอียด” (กามราคสังโยชน์–ปฏิฆสังโยชน์อย่างละเอียด–กามราคานุสัย–ปฏิฆานุสัยอย่างละเอียด) ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” คนเหล่านี้ประกอบด้วย “อนาคามีมรรค” นั้น คนเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้มีจิตหมดจด มีความดำริไม่ขุ่นมัว เพราะฉะนั้น “อนาคามีมรรค” จึงเป็น “อาเทศนาปาฏิหาริย์” และ “อนาคามีมรรค” นั้น ท่านทั้งหลาย ฟังเสพออย่างนี้ ฟังเจริญอย่างนี้ ฟังทำให้มากอย่างนี้ ฟังตั้งสติอันเป็นธรรมสมควรแก่ “อนาคามีมรรค” นั้น ไว้ให้มั่นอย่างนี้ เพราะฉะนั้น “อนาคามีมรรค” จึงเป็น “อนุศาสนีปาฏิหาริย์”

(๓๗) “อรหัตมรรค” ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” และ “อรหัตมรรค” ย่อมกำจัด “กิเลสทั้งหลาย” (รูปราคะ–อรุปราคะ–มานะ–อุทธัจจะ–อวิชชา–มานานุสัย–ภวราคานุสัย–อวิชชานุสัย) ได้หมด เพราะฉะนั้น เป็นปาฏิหาริย์ คนเหล่านี้ประกอบด้วย “อรหัตมรรค” นั้น คนเหล่านั้นทั้งหมดเป็นผู้มีจิตหมดจด มีความดำริไม่ขุ่นมัว เพราะฉะนั้น “อรหัตมรรค” จึงเป็นอาเทศนาปาฏิหาริย์ และ “อรหัตมรรค” นั้น ท่านทั้งหลาย ฟังเสพออย่างนี้ ฟังเจริญอย่างนี้ ฟังทำให้มากอย่างนี้ ฟังตั้งสติอันเป็นธรรมสมควรแก่ “อรหัตมรรค” นั้น ไว้ให้มั่นอย่างนี้ เพราะฉะนั้น “อรหัตมรรค” จึงเป็น “อนุศาสนีปาฏิหาริย์”

(๓๘) กล่าวโดยสรุป ดังนี้

“เนกขัมมะ”–ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” ย่อมกำจัด “กามฉันทะ” ได้เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” อิทธิและปาฏิหาริย์นี้ ท่านเรียกว่า “อิทธิปาฏิหาริย์”

“ความไม่พยายบาท”–ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” ย่อมกำจัดพยายบาทได้เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” อิทธิและปาฏิหาริย์นี้ ท่านเรียกว่า “อิทธิปาฏิหาริย์”

“อาโสกสังขยา”–ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” ย่อมกำจัดดินมิทระได้เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” อิทธิและปาฏิหาริย์นี้ ท่านเรียกว่า “อิทธิปาฏิหาริย์”

“ความไม่ฟุ้งซ่าน”–ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” ย่อมกำจัดกามฉันทะได้เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” อิทธิและปาฏิหาริย์นี้ ท่านเรียกว่า “อิทธิปาฏิหาริย์”

“ธรรมวัตถาน” (การกำหนดธรรม)–ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” ย่อมกำจัด “วิจิกิจฉา” ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” อิทธิและปาฏิหาริย์นี้ ท่านเรียกว่า “อิทธิปาฏิหาริย์”

“ญาณ”–ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” ย่อมกำจัด “อวิชชา” ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” อิทธิและปาฏิหาริย์นี้ ท่านเรียกว่า “อิทธิปาฏิหาริย์”

“ความปราโมทย์”–ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” ย่อมกำจัด “อโรติ” ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” อิทธิและปาฏิหาริย์นี้ ท่านเรียกว่า “อิทธิปาฏิหาริย์”

เรียกว่า “อิทธิปาฏิหาริย์”

“ขยานุปัสสนา” – ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” ย่อมกำจัด “มนัสสัญญา” (ก้อน) ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” อิทธิและปาฏิหาริย์นี้ ท่านเรียกว่า “อิทธิปาฏิหาริย์”

“ขยานุปัสสนา” – ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” ย่อมกำจัด “อายุหนะ” (การทำคามเพียรเพื่อประโยชน์แก่สังขาร–ด้วยพิจารณาเห็นความเสื่อม–การประมวลาอายุ) ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” อิทธิและปาฏิหาริย์นี้ ท่านเรียกว่า “อิทธิปาฏิหาริย์”

“วิปริณามานุปัสสนา” – ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” ย่อมกำจัด “ฐวสัญญา” (ความสำคัญว่า ยั่งยืนด้วยพิจารณาเห็นความแปรปรวน) ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” อิทธิและปาฏิหาริย์นี้ ท่านเรียกว่า “อิทธิปาฏิหาริย์”

“อนิมิตตานุปัสสนา” – ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” ย่อมกำจัด “นิมิตตสัญญา” ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” อิทธิและปาฏิหาริย์นี้ ท่านเรียกว่า “อิทธิปาฏิหาริย์”

“อัปปลิหิตานุปัสสนา” – ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” ย่อมกำจัด “ปลิหิตสัญญา” ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” อิทธิและปาฏิหาริย์นี้ ท่านเรียกว่า “อิทธิปาฏิหาริย์”

“สุญญตานุปัสสนา” ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” ย่อมกำจัด “อภินิเวสสัญญา” (ความสำคัญ โดยความยึดมั่น) ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” อิทธิและปาฏิหาริย์นี้ ท่านเรียกว่า “อิทธิปาฏิหาริย์”

“อิธิปัญญาธรรมวิปัสสนา” (ความเห็นแจ้งซึ่งธรรมด้วยปัญญาอันยิ่ง) – ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” ย่อมกำจัด “สาราทานาภินิเวส” (ความยึดมั่นด้วยการถือว่าเป็นแก่นสาร) ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” อิทธิและปาฏิหาริย์นี้ ท่านเรียกว่า “อิทธิปาฏิหาริย์”

“ยถาภูตญาณทัสนะ” – ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” ย่อมกำจัด “สัมโมหาภินิเวส” (ความยึดมั่นด้วยความหลงใหล) ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” อิทธิและปาฏิหาริย์นี้ ท่านเรียกว่า “อิทธิปาฏิหาริย์”

“อาทินวานุปัสสนา” – ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” ย่อมกำจัด “อาลยาภินิเวส” (ความยึดมั่นด้วยความอาลัย) ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” อิทธิและปาฏิหาริย์นี้ ท่านเรียกว่า “อิทธิปาฏิหาริย์”

“ปฏิสังขานุปัสสนา” – ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” ย่อมกำจัด “อัปปฏิสังขา” (ความไม่พิจารณา) ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” อิทธิและปาฏิหาริย์นี้ ท่านเรียกว่า “อิทธิปาฏิหาริย์”

“วิวิฏฐานานุปัสสนา” (ความตามเห็นกามเป็นเครื่องควรหลีกไป) – ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” ย่อมกำจัด “สังโยคาภินิเวส” (ความยึดมั่นด้วยกิเลสเครื่องประกอบสัตว์) ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” อิทธิและปาฏิหาริย์นี้ ท่านเรียกว่า “อิทธิปาฏิหาริย์”

“โสดาปัตติมรรค” – ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” ย่อมกำจัด “กิเลสที่ตั้งอยู่ร่วมกันกับทัญญู” (สักกายทัญญู วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส ทัญญานุสย วิจิกิจฉานุสย) ได้ เพราะฉะนั้น เป็น

“ปาฏิหาริย์” อิทธิและปาฏิหาริย์นี้ ท่านเรียกว่า “อิทธิปาฏิหาริย์”

“สกทาทามิมรรค” – ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” ย่อมกำจัด “กิเลสหายๆ” (กามราคสังโยชน์ ปฏิฆสังโยชน์อย่างหาย กามราคานุสัย ปฏิฆานุสัยอย่างหาย) ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” อิทธิและปาฏิหาริย์นี้ ท่านเรียกว่า “อิทธิปาฏิหาริย์”

“อนาคามิมรรค” – ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” ย่อมกำจัด “กิเลสละเอียด” (กามราคสังโยชน์ ปฏิฆสังโยชน์อย่างละเอียด กามราคานุสัย ปฏิฆานุสัยอย่างละเอียด) ได้ เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” อิทธิและปาฏิหาริย์นี้ ท่านเรียกว่า “อิทธิปาฏิหาริย์”

“อรหัตตมรรค” – ย่อมสำเร็จ เพราะฉะนั้น เป็น “อิทธิ” ย่อมกำจัด “กิเลส” ได้หมด เพราะฉะนั้น เป็น “ปาฏิหาริย์” อิทธิและปาฏิหาริย์นี้ ท่านเรียกว่า “อิทธิปาฏิหาริย์” ฉะนั้นแล

จบปาฏิหาริยกถา -----

ฉะนั้น จากรายละเอียดที่กล่าวมาข้างต้นนั้น จะเห็นได้ว่า ผู้บำเพ็ญเพียรภาวนาทั้งหลาย จำเป็นต้องทำสมถสมาธิให้สำเร็จเข้าถึงขั้น “เจโตวิมุตติ” ด้วยการระงับ และวิปัสสนาญาณให้สำเร็จเข้าถึง “ปัญญาวิมุตติ” ด้วยการละอวิชชา ส่วนคำว่า “ฤทธิ์-อิทธิ-ปาฏิหาริย์” นั้น เป็นเรื่องพลอยได้โดยอศจรรย์ จะตั้งใจทำหรือไม่ ตั้งใจทำก็ตาม ก็เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นเสมอ เพียงแต่ผู้มีปัญญาย่อมไม่ถ่อมมั่นยึดมั่นใน “อุปาทาน-อภินิวส” ให้เป็นสมณะที่พึงทางจิตวิญญาณเท่านั้นเอง และ ไม่หวั่นไหว พันเพื่อน ฟุ้งซ่าน จนเสียดสี เสียดสมาธิแห่งจิตไป ไม่เสียดสมาธิแห่งวิปัสสนา ที่เกิดปัญญาเห็นจริงตามเป็นจริง เมื่อ “ทัญญู-นิ वर्ณ-อวิชชา-อโรติ-อกุศลธรรมทั้งปวง” ที่สัมปยุตต์ด้วยฉาน (จิตเป็นสมาธิ-เอกัคคตาแห่งจิต) ย่อมเกิดขึ้น “โดยความสิ้นไป-โดยความเสื่อมไป-โดยความดับไป-โดยความสูญ” ด้วยการแทงตลอดลักษณะในขณะแห่งวิปัสสนา ถ้าผู้บำเพ็ญเพียรภาวนามีอุปนิสัยเฉก ใจออกแวกเพราะความฟุ้งซ่าน มีความสับสนสำคัญผิดในธรรมเพราะอำนาจแห่งทัญญูว่าตนเองได้บรรลุธรรมวิเศษแล้ว เพราะไม่เกิดปัญญาเห็นนามรูป (สังขารนิमितทั้งภายในและภายนอก) โดยไตรลักษณ์ ที่ทำให้เกิด “ปัญญา ๗” (ภาวนามยญาณ-ภาวนามยปัญญา) ดังนี้

- (๑) “อนิจจานุปัสสนา” หมายถึง พิจารณาเห็นความไม่เที่ยงแห่งอนิจจตา (วิปัสสนา-สังขารนิमित) ซึ่งบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมยัง “ชวนปัญญา” (ปัญญาเร็ว) ให้บริบูรณ์ เพราะปัญญาเล่นไปในสังขารที่เห็น เทียบเคียง พินิจ พิจารณา ทำให้แจ่มแจ้งแล้ว โดยความไม่เที่ยง โดยความเป็นทุกข์ว่า สิ่งใดไม่เที่ยง สิ่งนั้นเป็นทุกข์ และโดยความเป็นอนัตตาว่า สิ่งใดเป็นทุกข์ สิ่งนั้นเป็นอนัตตา
- (๒) “ทุกขานุปัสสนา” หมายถึง พิจารณาเห็นสภาพแห่งทุกข์แห่งทุกขตา (ต้นหยาปณิธิ) ซึ่งบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมยัง “นิพเพธิกปัญญา” (ปัญญาทำลายกิเลส) ให้บริบูรณ์ เพราะปัญญามีกำลังโดยอาศัยสมาธิในทริย โยมฆ่าแรก ย่อมทำลายปณิธิเพราะปัญญานั้นทำลายกิเลส

- (๓) “อนัตตานุปัสสนา” หมายถึง พิจารณาเห็นความไม่มีตัวตนแห่งอนัตตตา (อัตตาทิณิเวส-ความถือมั่นถือถือ) ซึ่งบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมยัง “มหาปัญญา” (ปัญญามาก) ให้บริบูรณ์ เพราะการถึงความเจริญด้วยเห็นความเป็นของสูญเป็นการถึงความยิ่งใหญ่ หรือปัญญาใหญ่เพราะถึงความความเจริญ
- (๔) “นิพพิทานุปัสสนา” หมายถึง พิจารณาเห็นความเบื่อหน่าย ซึ่งบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมยัง “ติกขปัญญา” (ปัญญาคมกล้า) ให้บริบูรณ์ เพราะเป็นปัญญาคมกล้าสามารถเบื่อหน่ายในสังขารทั้งปวง หรือ “สพพสงขารสุ อธิภูทิสถยา” คือ กำหนดหมายความไม่น่าปรารถนาเป็นผู้มากไปด้วยความสะอึด ความหวาดเสียว ความเบื่อหน่าย ความระอา ความไม่พอใจ เบื่อหน่ายออกในสังขารทั้งปวง
- (๕) “วิราคานุปัสสนา” หมายถึง พิจารณาเห็นความคลายกำหนดในราคะ ซึ่งบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมยัง “วิบูลปัญญา” (ปัญญากว้างขวาง) ให้บริบูรณ์ เพราะเป็นปัญญากว้างขวางสามารถคลายกำหนดจากสังขารทั้งปวง หรือ “วิราคสถยา” คือ กำหนดหมายวิราคะว่าเป็นธรรมละเอียดประณีตโดย อริยมรรคที่ทำให้สิ้นราคะ
- (๖) “นิโรธานุปัสสนา” หมายถึง การพิจารณาเห็นความดับแห่งสมุทัยโดยความเป็นเหตุเกิด ซึ่งบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมยัง “คัมภีรปัญญา” (ปัญญาลึกซึ้ง) ให้บริบูรณ์ เพราะเป็นปัญญาลึกซึ้งสามารถเห็นความดับทั้งปวง ด้วยลักษณะของความเสื่อม หรือ “นิโรธสถยา” คือ กำหนดหมายนิโรธว่าเป็น ธรรมละเอียดประณีต โดยอริยผลที่ให้ดับตัณหา
- (๗) “ปฏินิสัคคานุปัสสนา” หมายถึง พิจารณาความถือมั่นตั้งไว้ด้วยความถือถือยึดมั่น ซึ่งบุคคลเจริญแล้ว ทำให้มากแล้ว ย่อมยัง “อัสสามันตปัญญา” (ปัญญาไม่ไถ่) ให้บริบูรณ์ เพราะเป็นปัญญาไม่ไถ่สามารถละละคืนสังขารทั้งปวงด้วยลักษณะแห่งความเสื่อม และเพราะไถ่จากปัญญาเบื้องต้น

ด้วยเหตุนี้ มีกฎข้อหนึ่งพึงสังวรสำรวมระวังในการเจริญภาวนาด้วยความไม่ประมาท คือ “อย่าละเลยการใช้ปัญญา” ซึ่งเริ่มตั้งแต่ “อินทริยสังวร” เป็นต้น ที่หมายถึง “สังวร ๕” และย่อมมีศักยภาพในการพัฒนาปัญญาขั้นสูงได้อย่างถูกต้องในอันดับถัดไปอันถือเป็น “จินตามยปัญญา” ดังนี้

“สังวร ๕” หมายถึง ความสำรวม ความระวังปิดกั้นบาปอกุศล “สังวรศีล” นั่นคือ ศีลคือสังวร ความสำรวมเป็นศีล ได้แก่ สังวร ๕ อย่าง คือ

- (๑) “ปาฏิโมกขสังวร” สำรวมในปาฏิโมกข์ คือ รักษาสิกขาบทเคร่งครัดตามที่ทรงบัญญัติไว้ในพระปาฏิโมกข์
- (๒) “สติสังวร” สำรวมด้วยสติ คือ สำรวมอินทริยมีจักขุเป็นต้น ระวังรักษามิให้บาปอกุศลธรรมเข้าครอบงำ เมื่อเห็นรูป เป็นต้น = “อินทริยสังวร”
- (๓) “ญาณสังวร” สำรวมด้วยญาณ คือ ตัดกระแสกิเลสมีตัณหาเป็นต้นเสียได้ ด้วยใช้ปัญญาพิจารณา มิให้เข้ามาครอบงำจิต ตลอดถึงรู้จักพิจารณาเสพปัจจัยสี่ = “ปัจจุปัจจัยปัจจุเวกขณ”
- (๔) “ขันติสังวร” สำรวมด้วยขันติ คือ อคทนต่อหนาว ร้อน หิว กระจาย ถ้อยคำแรงร้าย และ

ทุกขเวทนาต่างๆ ได้ ไม่แสดงความวิการ

- (๕) “วิริยสังวร” ดำรงด้วยความเพียร คือ พยายามขับไล่ บรรเทา กำจัดอกุศลวิตกที่เกิดขึ้นแล้วให้หมดไปเป็นต้น ตลอดจนละมิจฉาชีพ เพียรแสวงหาปัจจัยสี่เลี้ยงชีวิตด้วยสัมมาชีพ ที่เรียกว่า “อาชีวนาปริสุทธิ” = “อาชีวนาปริสุทธิ”

ทักษะการคิดขั้นสูง [ปัญญาปุลุชน-ปัญญาอนริยะ: เปรียบเทียบกับ โสฬสญาณ-ญาณ ๑๖]

- ทักษะการคิดซับซ้อน [นามรูปปริจเฉทญาณ-ปัจจัยปริคคหญาณ-สัมมาสนญาณ: ญาณปริญาณ-กำหนดรู้ด้วยให้เป็นสิ่งอันรู้แล้ว และ ตีรณปริญาณ-กำหนดรู้ด้วยการพิจารณาโดยสามัญลักษณะ]

(๑) ทำความกระจ่าง	(๒) สรุปลงความเห็น	(๓) ให้คำจำกัดความ
(๔) วิเคราะห์	(๕) สังเคราะห์	(๖) ประยุกต์ใช้ความรู้
(๗) จัดระเบียบ	(๘) สร้างความรู้	(๙) จัดโครงสร้าง
(๑๐) ปรับโครงสร้าง	(๑๑) หาแบบแผน	(๑๒) พยากรณ์
(๑๓) หาความเชื่อพื้นฐาน	(๑๓) ตั้งสมมุติฐาน	(๑๔) พิสูจน์ความจริง
(๑๕) ทดสอบสมมุติฐาน	(๑๖) ตั้งเกณฑ์	(๑๗) ประเมินผล

- ทักษะลักษณะการคิด [วิปัสสนาญาณ ๘-โคตรภูญาณ: ปหานปริญาณ-กำหนดรู้ด้วยการละ]

(๑) คิดคล่อง-ชวนปัญญา	(๒) คิดหลากหลาย-มหาปัญญา	(๓) คิดละเอียด-หาสติปัญญา
(๔) คิดชัดเจน-ตักขปัญญา	(๕) คิดอย่างมีเหตุผล-ปญปัญญา	(๖) คิดถูกต้อง-นิพเพทปัญญา
(๗) คิดกว้าง-วิบูลปัญญา	(๘) คิดไกล-อัสสามันตปัญญา	(๙) คิดลึกซึ้ง-คัมภีร์ปัญญา

- ทักษะกระบวนการคิด [มัลลญาณ-ผลญาณ] = ปฏิสัมภิตา ๔ คือ ปัญญาแตกฉานแห่งอริยสังข ๔

(๑) คิดวิจารณ์ญาณ-โยนิโสมนสิการ	(๒) คิดตัดสินใจ-เวสารัชชะ	(๓) คิดแก้ปัญหา-อริยมรรค
(๔) คิดวิจัย-ประยุกต์คัดแปลง-ปฏิภาณ	(๕) คิดริเริ่ม-ปฏิภาณ	(๖) คิดสร้างสรรค์-ปฏิภาณ

ในความเป็นจริงนั้น “จินตามยญาณ-จินตามยปัญญา” ยังไม่มี “อิทธิ-ฤทธิ์-ปาฏิหาริย์” แต่จะแสดงฤทธิ์ความสำเร็จในการประกอบอาชีพเฉพาะในสังคมด้อยพัฒนา คือ การได้เลื่อนขั้นการทำงาน (ซี) ที่เห็นได้ชัดมาก แต่ในสังคมที่บูชาศรัทธาความรู้ ไม่วัดคุณค่าทางปัญญาด้วยเงินและอำนาจ แต่วัดคุณค่าความเป็นมนุษย์ด้วย “วิชาและจรณะ” คำว่า “วิชา” หมายถึง ความรู้แจ้ง-ความรู้วิเศษ ได้แก่ วิชา ๓ คือ “ปุพเพนิวาสานุสสติญาณ-จุลุปปาตญาณ-อัสวักขยญาณ” วิชา ๘ คือ “วิปัสสนาญาณ (ญาณในวิปัสสนา) -มโนยิทธิ (ฤทธิ์สำเร็จด้วยใจ) -อิทธิวิชา (อิทธิวิธี-แสดงฤทธิ์ต่างๆ ได้) -ทิพโสต (หูทิพย์) -เจโตปริยญาณ (ความรู้ที่กำหนดใจผู้อื่นได้) -ปุพเพนิวาสานุสสติ (ระลึกชาติได้) -ทิพจักขุ (ตาทิพย์) -อัสวักขยญาณ (ความรู้ที่ทำให้สิ้นอาสวะ)” ซึ่งจนรวมทั้ง “อภิญาณ ๖” (สมณธรรม) คือ ความรู้ยิ่งยวด ได้แก่ อิทธิวิชา (อิทธิวิธี-ความรู้ที่ทำให้แสดงฤทธิ์ต่างๆ ได้) -ทิพโสต (ญาณที่ทำให้มีหูทิพย์) -เจโตปริยญาณ (ญาณที่ให้กำหนดใจคนอื่นได้) -ปุพเพนิวาสานุสสติ (ญาณที่ทำให้ระลึกชาติได้) -ทิพจักขุ (ญาณที่ทำให้มีตาทิพย์) -

อาสาวัชฌญาณ (ญาณที่ทำให้อาสาสะสิ้นไป) ในทางตรงกันข้าม ส่วนคำว่า “จรณะ” (จรณะ ๑๕) หมายถึง ข้อปฏิบัติปฏิบัติทางอันยิ่งอันเป็นทางบรรลุวิชา ได้แก่ สีสัมปทา ๑ คือ ความถึงพร้อมด้วยศีล อปัณณกปฏิบัติทา ๓ คือ อินทรีย์สังวร-โภชนมัตตัญญุต-ชาคริยานุโยค ลัทธธรรม ๗ คือ ศรัทธา-หิริ-โอตตปปะ-พหุสุต-วิริยารัมภะ-สติ-ปัญญา และ ฌาน ๔ คือ ปฐมฌาน-ทุติยฌาน-ตติยฌาน-จตุตถฌาน เพราะฉะนั้น คำว่า “วิชา” (ความรู้แจ้ง-ความรู้วิเศษ) จึงหมายถึง “อนุศาสนีปาฏิหาริย์” (ข้อ ๓ ในปาฏิหาริย์ ๓) คือ ปาฏิหาริย์คืออนุศาสนี คำสอนเป็นจริง สอนให้เห็นจริง นำไปปฏิบัติได้ผลสมจริง เป็นอัศจรรย์ ฉะนั้น โดยธรรมชาติความเป็นจริง ผู้ปฏิบัติถูกต้องด้วย “จรณะ ๑๕” ย่อมเข้าถึงแล้วตรัสรู้แล้วซึ่ง “วิชา ๓-วิชา ๘-อภิญญา ๖” ไม่ต้องไปกระสันหา “อิทธิ-ฤทธิ-เดช-ปาฏิหาริย์” ใดๆ ให้ปวดหัว กลายเป็นเหยื่อของ “วิปัสสนูปกิเลส ๑๐” หมายถึง จิตอันฟุ้งซ่าน มีโลกธาตุหวั่นไหวไปกับโลกธรรม เพราะไม่ละพินิจจากราคะด้วยสมาธิอย่างแท้จริง เพราะไม่ละพินิจจากอวิชชาด้วยวิปัสสนาในขณะที่แห่งสมาธิในวิปัสสนา “โดยความสิ้นไป-โดยความเสื่อมไป-โดยความดับไป-โดยความสูญ” ไม่ใช่อารมณ์แห่งพระอรหันต์ เมื่อจิตถูกรอบงำแห่งกิเลสทิฐิถึงขั้นแล้ว ย่อมเห็น “วิปัสสนูปกิเลส ๑๐” กลายเป็น “ความฟุ้งซ่าน-รัมหุทธิจะ-ธรรมุทธิจะ” หมายถึง อุปกิเลสแห่งวิปัสสนา สภาวะที่ทำให้วิปัสสนามัวหมองข้องขัด หรือสภาพน่าชื่นชม ซึ่งเกิดแก่ผู้เจริญวิปัสสนาในขั้นที่เป็นวิปัสสนาอย่างอ่อน (ตรุณวิปัสสนา = ขณะเจริญ นามรูปปริจเฉทญาณ-ปัจฉยปริคคญาณ-สัมมสนญาณ ก้าวขึ้นสู่ อุทยัพพญาณ จนผ่านถึงภาวะกำหนดพิจารณาเห็นความหมจดแห่งญาณเป็นเครื่องรู้เห็นทางหรือมิใช่ทางด้วย มัคคามัคคญาณทัสสนวิสุทธิ ซึ่งจะเริ่มเป็น พลวิปัสสนา ต่อไป ได้แก่ วิปัสสนาญาณ ๕ โคตรญาณ มัคคญาณ ผลญาณ ปัจจเวกขณญาณ) แต่กลายเป็นโทษเครื่องเศร้าหมองแห่งวิปัสสนา หรืออีกนัยหนึ่ง หมายถึง ความฟุ้งซ่านด้วยสำคัญผิดในธรรม คือ ความฟุ้งซ่านเนื่องจากเกิดวิปัสสนูปกิเลสอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นแล้ว สำคัญผิดว่าตนบรรลุธรรมคือมรรคผลนิพพาน จิตก็เลยคลาดเขวออกไปเพราะความฟุ้งซ่านนั้น (เพราะ “ไม่เกิดปัญญาที่จะเห็นไตรลักษณ์” ได้จริง ได้แก่

- (๑) โภกาส-แสงสว่าง
- (๒) ปีติ-ความอิ่มใจปลาบปลื้มเต็มไปทั้งตัว
- (๓) ญาณ-ความรู้ที่คมชัด
- (๔) ปัสสัทธิ-ความสงบเย็นกายใจ
- (๕) สุข-ความสุขน่าชื่นทั่วทั้งตัวที่ประณีตอย่างยิ่ง
- (๖) อธิโมกษ์-ศรัทธาแรงกล้าที่ทำให้ใจผ่องใสอย่างยิ่ง
- (๗) ปัสคากะ-ความเพียรที่พอดี
- (๘) อุปัสฐาน-สติชัด
- (๙) อุเบกขา-ความวางจิตเป็นกลางที่ลงตัวสนิท
- (๑๐) นิกันติ-ความติดใจพอใจ

ด้วยเหตุนี้ ความมีสติสัมปชัญญะตลอดทุกขณะในการเจริญภาวนาจึงเป็นสำคัญยิ่งด้วย “สติสังวร” หรือ “อินทริยสังวร” กล่าวโดยสรุป คือ การสำรวมครองสติด้วย “สติปัฏฐาน ๔” (ข้อ ๑ ในโพธิปักขิยธรรม ๓๗) คือ สำรวมระวังอินทริยทั้ง ๖ ประการ โดยลงข้อสรุปที่ว่า “เห็นสักว่าเห็น – ได้ยินสักว่าได้ยิน – ได้กลิ่นสักว่าได้กลิ่น – ได้รสสักว่าได้รส – ได้สัมผัสสักว่ากายสัมผัส – ได้นึกคิดสักว่านึกคิด อินทริยทั้งหลาย อารมณ์ทั้งหลาย ล้วนไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา” แต่อย่างไรก็ตาม ก็ให้กำหนดสติตามพิจารณาธรรมในขณะนั้น อันเป็นฐานที่ตั้งแห่งสติใน “กาย (อานาปานสติ-อิริยาบถ-สัมปชัญญะ-ปฏิกุณมณสิการ-ธาตุมนสิการ-นวสีวลิกา)-เวทนา (สุขก็ดี ทุกข์ก็ดี เฉยๆ ก็ดี ทั้งที่เป็น สามิส – “ต้องขึ้นต่อวัตถุหรืออารมณ์ภายนอก-เจือด้วยอามิสคือเครื่องล่อ” และเป็น นิรามิส – “ไม่มีอามิสคือเหยื่อที่เป็นเครื่องล่อใจหรือไม่ต้องอาศัยวัตถุ” ตามที่เป็นไปอยู่ในขณะนั้นๆ) –จิตต์ (มีราคะ-ไม่มีราคะ มีโทสะ-ไม่มีโทสะ มีโมหะ-ไม่มีโมหะ เสราหมอง-ผ่องแผ้ว ฟุ้งซ่าน-เป็นสมาธิ เป็นต้น อย่างไรก็ตามที่เป็นไปอยู่ในขณะนั้นๆ) –กรรม (นิวรณ์ ๕-ขันธ ๕-อายตนะ ๑๒-โพชฌงค์ ๗-อริยสัจจ์ ๔)” ที่เรียกเต็มว่า “กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน-เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน-จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน-มัฆมานุปัสสนาสติปัฏฐาน” โดยกำหนดหมายรู้แจ้งว่า “กายนี้สักว่ากาย-เวทนานี้สักว่าเวทนา-จิตต์นี้สักว่าจิตต์-กรรมนี้สักว่ากรรม ล้วนไม่ใช่สัตว์บุคคลตัวตนเราเขา” ฉะนั้น กล่าวโดยย่อ ผู้ที่มีจิตฟุ้งซ่าน สติแตก ย่อมแสดงปาฏิหาริย์แห่งอริยมรรคไม่ได้ นอกจากแสดงความวิปलाส วิปริตแห่งจิตที่เป็นมิจฉาทิฏฐิ นั่นคือ “ปาฏิหาริย์มีจริง” จบอาวसानสมบุรณ์ว่าด้วยฤทธิ์แห่งปาฏิหาริย์.

